

Kriminalitets- og sikkerhetsundersøkelsen i Norge 2017

Forord

Kriminalitets- og sikkerhetsundersøkelsen i Norge (Krisino) har over år vært et viktig dokument, ikke bare for Næringslivets Sikkerhetsråd, men også for våre medlemmer og myndighetene. Vi er derfor svært glade for at både våre medlemmer og myndighetene støtter undersøkelsen.

Kartleggingen av ulike kriminalitets- og sikkerhetsutfordringer i både offentlig og privat sektor er til god hjelp i vårt forbyggende arbeid.

For å kunne utnytte og forstå dataene fra undersøkelsen har vi, som i 2015, også i år bestilt en mer inngående analyse av utvalgte deler av undersøkelsen, gjennomført av PROCOPE ved Roger Stubberud, i samarbeid med NSR. I år har vi fått utarbeidet en analyse av hovedsakelig den økonomiske kriminaliteten og anmeldelsesvilligheten.

Selv om vi i NSR erfarer en svært positiv samarbeidsvilje fra både Politidirektoratet, særorgan og politidistrikt, viser analysen at det er områder hvor både politiet, kontrolletater og næringslivet har et stort forbedringspotensial. NSR ønsker å bidra til godt samarbeid og redusert kriminalitet som rammer næringslivet og samfunnet for øvrig. Funnene i Krisino og analysen av disse er ment som et grunnlag for å finne gode felles satsningsområder.

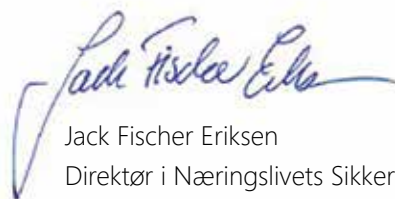
Videreføringen av funksjonen næringslivskontakt i Kripos til alle landets politidistrikter er et viktig og godt skritt i retning av en slik felles satsning. Vi håper

også at opprettelsen av et nasjonalt tverretattlig analyse- og etterretningssenter mot økonomisk kriminalitet vil gi effekter. En svakhet med dette senteret er at næringslivet ikke er representert.

Det er knyttet store forventninger til nærpolitireformen, og NSR håper at reformen vil gi både økt kompetanse og bedre ressurser for politidistriktene til å etterforske både økonomisk- og data-kriminalitet.

Vi tror at funnene i undersøkelsen, og analysen vil være til nytte for både næringsliv og myndigheter i arbeidet med å forebygge kriminalitet i og mot næringslivet.

NSR ønsker å takke alle som har støttet oss i arbeidet med undersøkelsen og gjort denne mulig!

Jack Fischer Eriksen

Direktør i Næringslivets Sikkerhetsråd.

ism /> ; < violence /> ; < violence /> ; < violence />
issent /> ; < thoughts /> ; < thoughts /> ; < thoughts />
/> ; < identity theft /> ; < identity theft /> ; < identity theft />
/> ; < door /> ; < hole /> ; < hole /> ; < hole />
ing /> ; < cyber bullying /> ; < cyber bullying /> ; < cyber bullying />
ce /> ; < bullying /> ; < bullying /> ; < bullying />
on /> ; < affair /> ; < affair /> ; < affair />
/> ; < conspiracy /> ; < conspiracy /> ; < conspiracy />
< freak /> ; < gambling /> ; < gambling /> ; < gambling />
elligence /> ; < intruder /> ; < intruder /> ; < intruder />
ess /> ; < madness /> ; < madness /> ; < madness />
< government /> ; < law enforcement /> ; < law enforcement />
; < obsession /> ; < surveillance /> ; < surveillance />
pedience /> ; < dangerous /> ; < dangerous />
/> ; < child at /> ; < child at />

Innhold

Sammendrag	6
Sikkerhet	6
Økonomisk kriminalitet	6
Anmeldelser	7
Sikringskamera	7
Innledning	8
Bakgrunn	8
Populasjon	8
Datainnsamling	8
Feilmarginer	8
Karakteristika	9
Geografi	9
1 Sikkerhet	10
1.1 Risikovurdering	12
1.2 Trusselvurdering	16
1.3 Kontrolltiltak ved ansettelser	17
1.4 Kontroll av samarbeidspartnere	18
1.5 Trusler mot ansatte	20
2 Økonomisk kriminalitet	22
2.1 Korrupsjon og prissamarbeid	24
2.2 Svindel	26
2.3 Oppdagelsesrisiko og holdninger	27
3 Anmeldelser	32
3.1 Lovbrudd som ikke anmeldes	34
3.2 Utro tjenere	36
4 Sikkerhetskamera	38
4.1 Sikringskamera	40
Analyse av funnene	42

Sammendrag

Dette er den åttende utgaven av Kriminalitets- og sikkerhetsundersøkelsen i Norge – KRISINO. Undersøkelsen ble gjennomført første gang i 2006, og gjentatt årlig fram til 2009. Etter 2009 er KRISINO gjennomført annen hvert år. Undersøkelsen bygger på svar fra et utvalg ledere og sikkerhetsansvarlige i 2000 private og 500 offentlige virksomheter.

Sikkerhet

Det er en stadig større andel virksomheter som har en skriftlig risikovurdering av kriminalitet i eller mot virksomheten. Mens det i 2009 var 20 prosent av virksomhetene som hadde en slik risikovurdering, falt det til 16 prosent i 2013 før det økte til 23 prosent i 2015 og i år er det 28 prosent som har det. Det er stor forskjell på privat og offentlig sektor. 46 prosent av offentlige virksomheter har risikovurdering, mot 24 prosent av de private. Det er like fullt en økning i begge sektorer sammenlignet med 2015. Størrelse på virksomheten spiller imidlertid en stor rolle, og den gruppen som i størst grad har skriftlig risikovurdering er store private virksomheter.

I 16 prosent av virksomhetene er det en eller flere som har lest PSTs trusselvurdering, mens tilsvarende tall for NSMs risikovurdering er 11 prosent. Begge leses i noe større grad i offentlige virksomheter enn i private og i store virksomheter i større grad enn i små.

Referansesjekk er det vanligste kontrolltiltak ved ansettelse. 95 prosent av offentlige og 76 pro-

sent av private gjennomfører referansesjekk. Ektetskontroll av vitnemål er langt mindre vanlig, og gjøres av 55 prosent av offentlig og kun 25 prosent av private virksomheter. Internettsøk og identitetssjekk gjøres av 72 og 56 prosent i offentlig sektor og 53 og 38 prosent i privat sektor. Alle de fire kontrolltiltakene vi har spurt om gjøres i større grad i offentlig enn i privat sektor.

Blant selskap som har aktiviteter i land med høy risiko for korrupsjon, er det en økende andel som foretar undersøkelser av samarbeidspartneres eierskap, struktur og historikk for å sikre at de har en etisk forretningsadferd og ikke forbindelse med ulovlige aktiviteter. I 2015 var det 44 prosent av disse virksomhetene som alltid foretok slike undersøkelser av samarbeidspartnere, nå er det 62 prosent.

Økonomisk kriminalitet

Oppfattelsen av sjansen for å bli oppdaget av skattemyndighetene dersom man unnlater å rapportere inn alle skatter og avgifter holder seg stabil sammenlignet med 2015. På dette spørsmålet har det vært en positiv utvikling i foregå-

ende undersøkelser fram til 2013, og siden 2013 har det holdt seg stabilt. Det er 21 prosent som mener det er liten eller svært liten sjanse for å bli oppdaget av skattemyndighetene. Det er identisk med 2015.

En stor andel av norske virksomheter har blitt utsatt for svindelforsøk enten i form av overrumplende salg over telefon (68 prosent har opplevd dette), fått faktura for varer/tjenester som ikke er bestilt (64 prosent), fått tilbud utformet som faktura (33 prosent) og CEO-fraud (13 prosent). Selskaper med aktiviteter internasjonalt er mer utsatt for CEO-fraud. 23 prosent av disse bedriftene har opplevd denne svindelformen, mens de samme virksomhetene ikke er mer utsatt for de andre svindelformene enn andre bedrifter.

Anmeldelser

10 prosent av virksomhetene har i løpet av det siste året opplevd lovbrudd som de ikke har anmeldt. Blant de som har opplevd lovbrudd som ikke ble anmeldt, ble 63 prosent utsatt for vinningskriminalitet, 16 prosent økonomisk kriminalitet, 10 prosent kriminalitet i det digitale rom og 20 prosent annen type kriminalitet. Viktigste årsak til at disse virksomhetene ikke anmeldte forholdene er at de mener politiet som regel henlegger saken.

Sikringskamera

28 prosent av virksomhetene har sikringskamera og av disse er det nær 3 av 10 som har opplevd at uønskede hendelser ikke kan dokumenteres fordi opptaket er slettet når hendelsen er oppdaget. Blant de som har erfart at uønskede hendelser ikke kan dokumenteres på grunn av at opptaket er slettet, er det nær 6 av 10 som mener dette hadde betydning for om forholdet ble anmeldt eller ikke.

Innledning

Bakgrunn

I samarbeid med Næringslivets Sikkerhetsråd har Opinion gjennomført Kriminalitets- og sikkerhetsundersøkelsen i Norge - KRISINO™ for åttende gang. Undersøkelsen bygger på en spørreundersøkelse blant 2500 virksomheter i privat og offentlig sektor. Spørreskjema er utviklet i samarbeid av Næringslivets Sikkerhetsråd og Opinion.

Populasjon

Populasjonen for denne undersøkelsen er norske bedrifter i privat sektor og virksomheter i offentlig sektor. Utvalget bedrifter i privat sektor inkluderer enheter (bedrifter) med minst 1 ansatt i NACE-koder 01-82. Det offentlige utvalget er trukket på NACE-koder 84-93 og vasket for å fjerne private bedrifter som faller inn under disse NACE-kodene. Private bedrifter som hører inn under NACE-kode høyere enn 82 er ikke representert i undersøkelsen. Undersøkelsens utvalg er trukket fra Lindorffs database. Disse er hentet fra Enhetsregisteret, men sjekkes mot Foretaksregisteret og Rosa Sider for å finne foretak som er aktive, dvs. som har telefon. Virksomheter som ikke har telefon vil således ikke være representert i utvalget.

Det er gjort to utvalg i undersøkelsen, ett for private bedrifter (2000) og ett for offentlige virksomheter (500). Det offentlige utvalget er et rent tilfeldig utvalg, men barnehager og grunnskoler er holdt utenfor. I den private delen er det gjort et stratifisert utvalg, med fire gjensidig utelukkende strata:

- Virksomheter med 1 til 4 ansatte
- Virksomheter med 5 til 19 ansatte
- Virksomheter med 20 til 99 ansatte
- Virksomheter med 100 ansatte eller flere

I hvert stratum er det gjort et enkelt tilfeldig utvalg. Resultatene blant de private virksomhetene er vektet på geografi, bransje og størrelse med utgangspunkt i de riktige populasjonsstørrelsene (basert på Bedrifts- og Foretaksregisteret (BoF) i Statistisk Sentralbyrå).

Datainnsamling

Datainnsamling er gjennomført ved hjelp av telefonintervjuer (CATI), i perioden 16. mai til 16. juni 2017.

Feilmarginer

Opinion gjør oppmerksom på at enhver undersøkelse vil være beheftet med feilmarginer. Feilmarginene knytter seg i hovedsak til statistisk usikkerhet. Dette er utvalgsskjevheter, som medfører at utvalget ikke er identisk med universet eller målgruppen. Ulikheter kan knytte seg til bestemte kjennetegn eller atferd.

Ved 2500 respondenter eller intervjuer ($n=2500$) kan vi med 95 prosent sannsynlighet si at det riktige resultatet ligger innenfor $\pm 0,9$ og $\pm 2,0$ prosentpoeng, avhengig av prosentresultatets størrelse. Usikkerheten er størst ved et prosentresultat på 50 prosent og minst ved prosentresultater på 5 prosent/95 prosent.

Karakteristika

Respondentene i undersøkelsen har følgende fordeling mellom privat og offentlig sektor:

Sektor	Antall (n)	Andel Intervju
Privat	Privat	80,0 %
Offentlig	500	20,0 %
Totalt	2502	100,0 %

Geografi

Under er en oversikt over respondentenes fylkesvise tilhørighet:

Fylke	Privat sektor	Offentlig sektor	Antall Intervju (n)	Andel Intervju
Østfold	99	15	114	4,6 %
Akershus	241	39	280	11,2 %
Oslo	271	34	305	12,2 %
Hedmark	74	20	94	3,8 %
Oppland	84	30	114	4,6 %
Buskerud	114	21	135	5,4 %
Vestfold	99	17	116	4,6 %
Telemark	69	17	86	3,4 %
Aust-Agder	41	14	55	2,2 %
Vest-Agder	66	15	81	3,2 %
Rogaland	171	35	206	8,2 %
Hordaland	191	50	241	9,6 %
Sogn og Fjordane	68	15	83	3,3 %
Møre og Romsdal	98	41	139	5,6 %
Sør-Trøndelag	106	29	135	5,4 %
Nord-Trøndelag	31	19	50	2,0 %
Nordland	88	53	141	5,6 %
Troms	55	24	79	3,2 %
Finnmark	36	12	48	1,9 %
Totalt	2002	500	2502	100 %

Virksomhetsstørrelse

Undersøkelsen omfatter virksomheter i alle størrelsesgrupper.

Virksomhetsstørrelse	Privat sektor	Offentlig sektor	Antall Intervju (n)	Andel Intervju
1 til 4 ansatte	504	52	556	22,2 %
5 til 19 ansatte	890	120	1010	40,4 %
20 til 99 ansatte	452	168	620	24,8 %
100 ansatte eller flere	154	160	314	12,6 %
Totalt	2000	500	2500	100 %

Bransje

Undersøkelsen omfatter virksomheter i følgende bransjer:

Bransje	Privat sektor	Offentlig sektor	Antall Intervju (n)	Andel Intervju
Primær	28		28	1,1 %
Industri etc.	332		332	13,3 %
Bygg og anlegg	204		204	8,2 %
Varehandel	741		741	29,6 %
Transport/lagring	75		75	3,0 %
Hotell/restaurant	133		133	5,3 %
Tjenesteytende	487		487	19,5 %
Off. administrasjon		156	156	6,2 %
Undervisning		65	65	2,6 %
Helse og sosial		254	254	10,2 %
Kulturell virksomhet		25	25	1,0 %
Totalt	2000	500	2500	100 %

1. Sikkerhet

Temaet sikkerhet dekker blant annet risikovurdering i virksomheten, bakgrunnsjekk av potensielle samarbeidspartnere og kontrolltiltak i forbindelse med ansettelser.

1. Sikkerhet

1.1 Risikovurdering

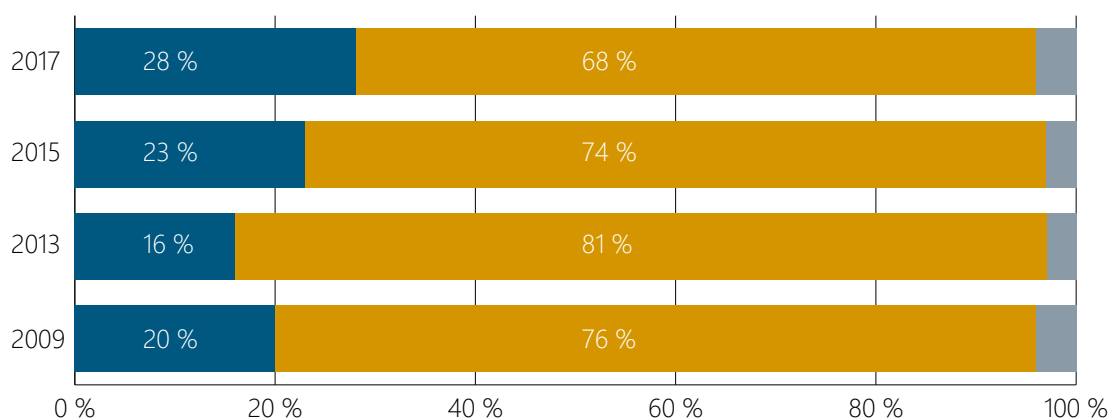
Det er en økning i andelen virksomheter som har en skriftlig risikovurdering. Nær 3 av 10 virksomheter har en skriftlig risikovurdering og andelen som har slik risikovurdering har økt med 5 prosentpoeng siden 2015 og med 12 prosentpoeng fra 2013.

Spørsmål: Har virksomheten en skriftlig risikovurdering av kriminalitet i eller mot virksomheten?

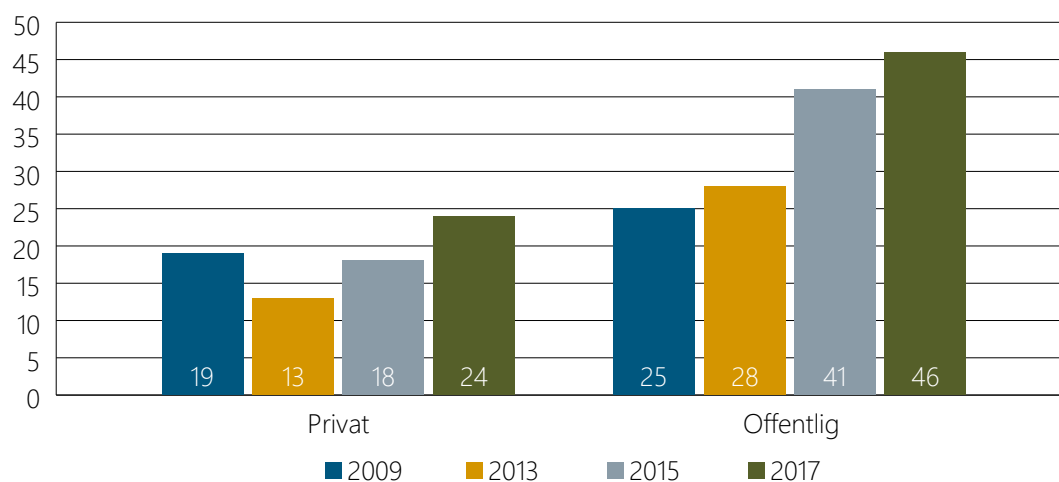
Det er langt større andel av offentlige virksomheter som har en skriftlig risikovurdering enn tilfellet er blant de private virksomhetene. 46 prosent av de offentlige virksomhetene har skriftlig risikovurdering, mens tilsvarende blant de private er 24 prosent.

Denne forskjellen mellom privat og offentlig sektor har vi sett i tidligere undersøkelser. Det er like fullt en økning i virksomheter som har skriftlig risikovurdering uavhengig av sektor. I privat sektor har andelen økt fra 18 til 24 prosent, mens den i offentlig sektor har økt fra 41 til 46 prosent.

Figur 1 Skriftlig risikovurdering (n=2502)

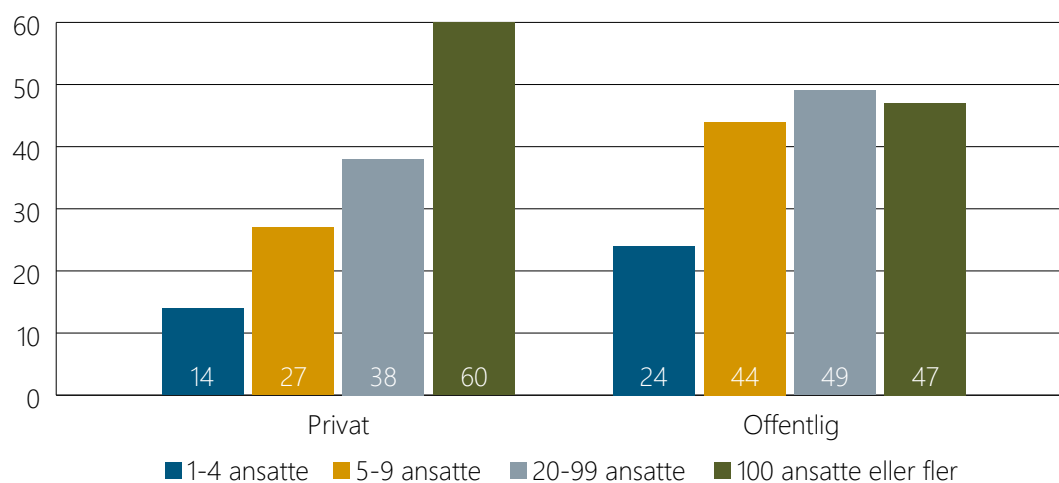

Figur 2 Andeler som har skriftlig risikovurdering

Størrelse på virksomheten spiller en stor rolle, og den gruppen som i størst grad har skriftlig risikovurdering er store private virksomheter med 100 ansatte eller flere.

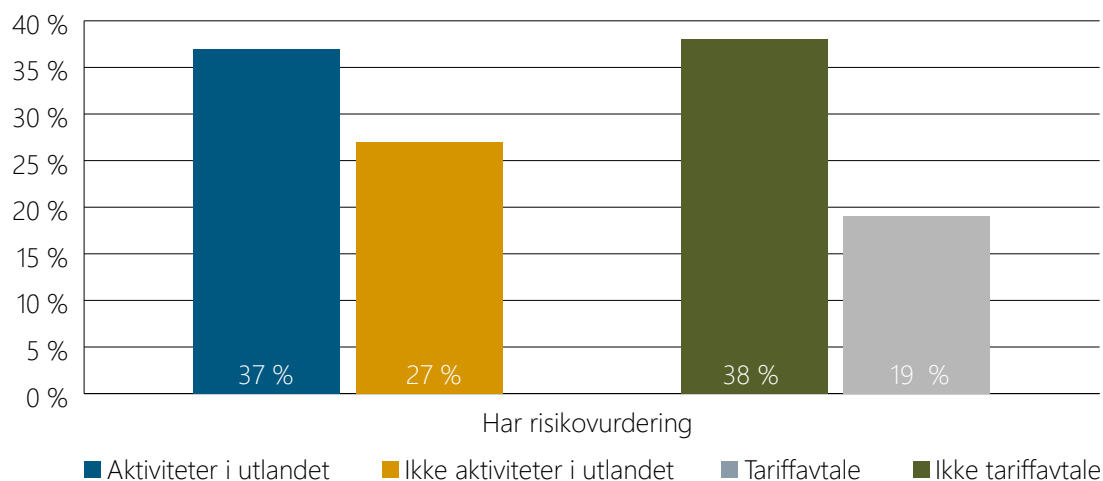
Figur 3 Risikovurdering og størrelse på virksomheten

Virksomheter som er omfattet av tariffavtale har i større grad enn andre en skriftlig risikovurdering, det samme er tilfelle med virksomheter som har aktiviteter i utlandet. Dette er i tråd med funn fra 2013- og 2015-undersøkelsene.

1. Sikkerhet

Figur 4 Andel bedrifter med risikovurdering - aktiviteter i utlandet og tariffavtale

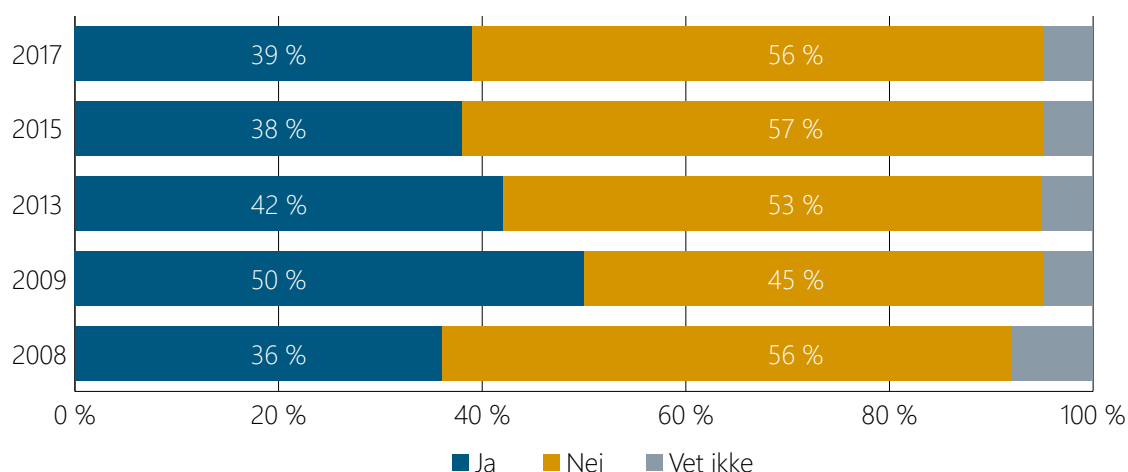
Det er i bransjene bygg og anlegg og industri at virksomhetene i minst grad har en skriftlig risikovurdering, mens det i størst grad forekommer i offentlig administrasjon, undervisning og helse og sosial. Blant de «private» bransjene er det tjenesteytende næringer, transport og overnatting/servering som i størst grad har skriftlig risikovurdering.

De som har svart at de har en skriftlig risikovurdering har fått oppfølgingsspørsmål om når denne er utarbeidet og revidert. 22 prosent av virksomhetene opplyser at risikovurderingen er utarbeidet for første gang siste 12 måneder, mens 63 prosent har revidert den siste 12 måneder.

De som har en skriftlig risikovurdering har fått et ytterligere oppfølgingsspørsmål om risikovurderingen har medført at det ble iverksatt tiltak mot kriminalitet. I nær 4 av 10 virksomheter som har en skriftlig risikovurdering, har vurderingen resultert i at det har blitt iverksatt tiltak mot kriminalitet. Dette er på nivå med 2015, men lavere enn i 2009 og 2013.

Spørsmål: Medførte denne risikovurderingen at det ble iverksatt konkrete tiltak mot kriminalitet i din virksomhet?

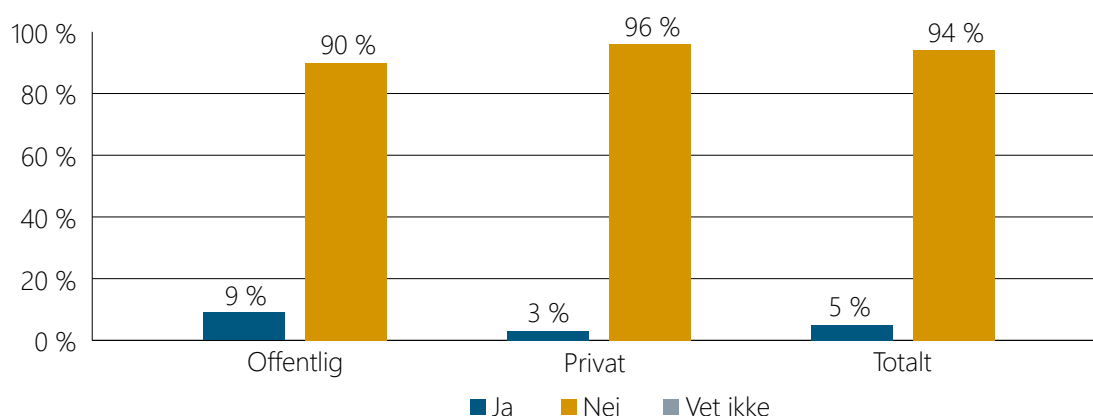
Figur 5 Tiltak mot kriminalitet som følge av risikovurdering (n=703)

Et spørsmål som ble stilt første gang i 2013 er hvorvidt virksomheten har én eller flere ansatte som arbeider fulltid med kriminalitetsforebygging og sikkerhet. I løpet av de siste to årene har andelen med slike ansatte holdt seg stabil.

Spørsmål: Har din virksomhet én eller flere ansatte som arbeider fulltid med kriminalitetsforebygging og/eller sikkerhet? (Vi tenker her ikke på sikkerhet i forbindelse med HMS-arbeid, men sikkerhet i et kriminalitetsperspektiv.)

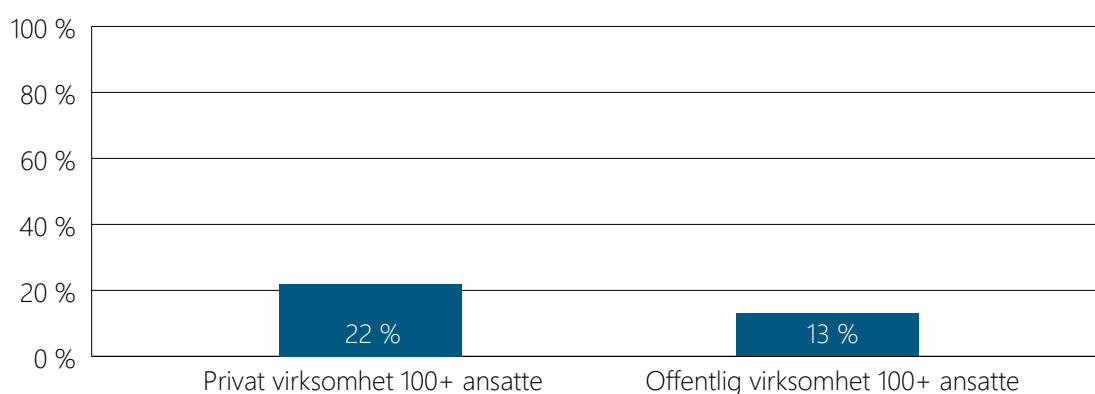
Figur 6 Ansatt som arbeider med kriminalitetsforebygging og/eller sikkerhet

1. Sikkerhet

I offentlig sektor er det virksomheter innen offentlig administrasjon som i størst grad har ansatte som arbeider med kriminalitetsforebygging og sikkerhet (16 prosent). Blant store private virksomheter er det imidlertid større andel som har sikkerhetsansatte enn tilfellet er i store offentlige virksomheter. 22 prosent av private virksomheter med 100 ansatte eller flere har heltidsansatte i slike stillinger, mens tilsvarende for offentlige virksomheter med 100 ansatte eller flere er 13 prosent.

Figur 7 Ansatt som arbeider med kriminalitetsforebygging og/eller sikkerhet – 100 ansatte eller flere

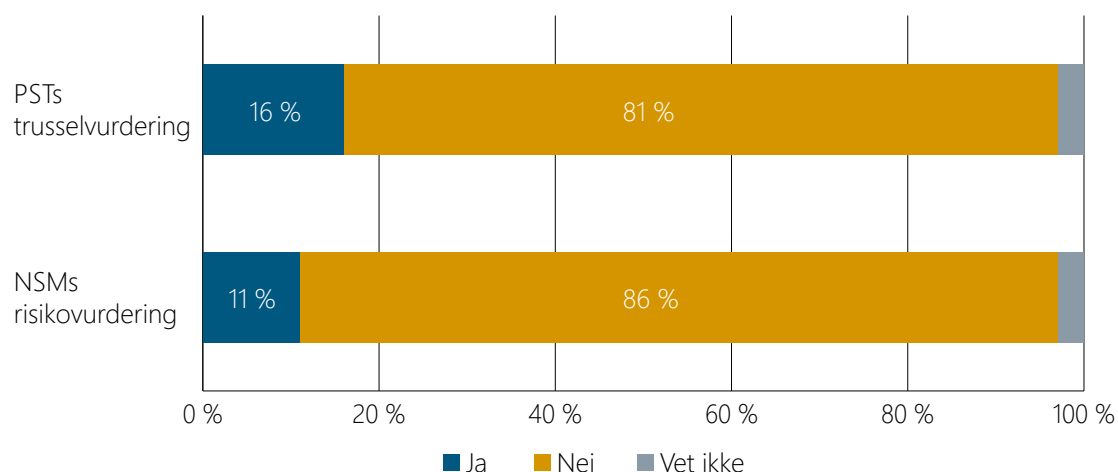
Den gruppen som i størst grad har heltidsansatte i slike stillinger er store private virksomheter.

1.2 Trusselvurdering

I 2015 var det 4 prosent av norske virksomheter som hadde innhentet PSTs åpne trusselvurdering. I 2017 er dette spørsmålet endret noe og inkluderer også NSMs risikovurdering.

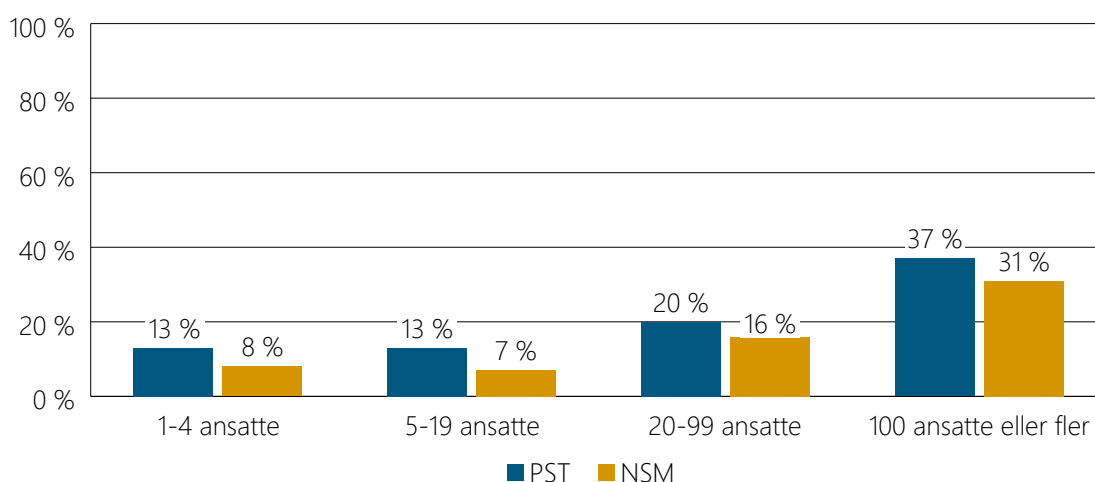
Spørsmål: Har du eller andre i din virksomhet lest noen av følgende:

Figur 8 Lest PSTs trusselvurdering/NSMs risikovurdering (n=2502)

I privat sektor er det 14 prosent som har lest PSTs trusselvurdering, mot 26 prosent i offentlig sektor. Tilsvarende for NSMs risikovurdering er 8 og 21 prosent. Det er forskjell på små og store virksomheter på dette spørsmålet og mønsteret er det samme i privat som i offentlig sektor.

Figur 9 Andel som har lest PSTs åpne trusselvurdering/NSMs risikovurdering

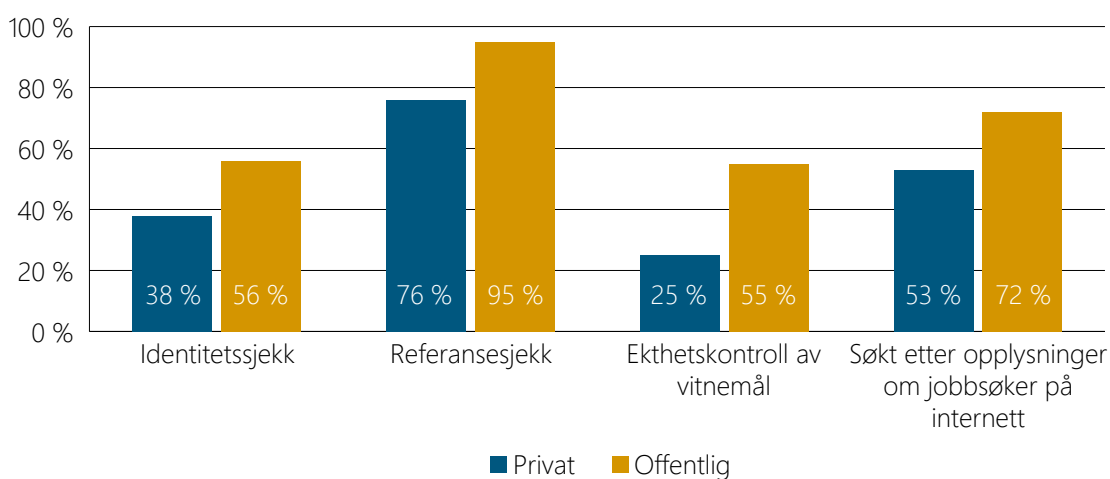

1.3 Kontrolltiltak ved ansettelser

Kontrolltiltak ved ansettelser er på nivå med 2013. Referansesjekk er det vanligste kontrolltiltaket og samtlige tiltak utføres i større grad i offentlig enn i privat sektor.

Spørsmål: Har din virksomhet i en ansettesesprosess gjennomført følgende?

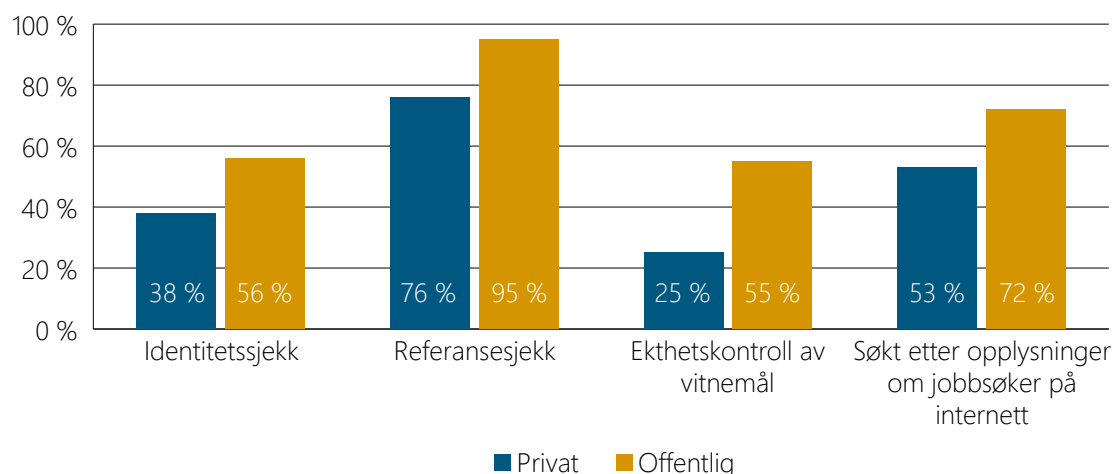
Figur 10 Kontroll ved ansettelser (andel som svarer ja) (n=2502)

1. Sikkerhet

Spørsmål: Har din virksomhet i en ansetteseprosess gjennomført følgende?

Figur 10 Kontroll ved ansettelser (andel som svarer ja) (n=2502)

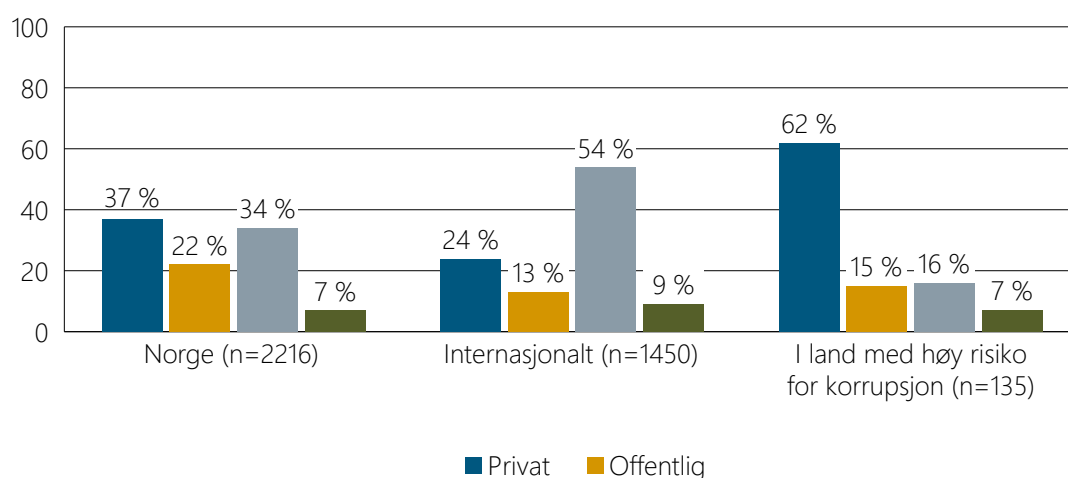
Det er signifikant forskjell på private og offentlige virksomheter på alle forholdene. Blant de «private bransjene» utfører transportbransjen i noe større grad enn andre identitetssjekk og ekthetskontroll av vitnemål/dokumenter, mens industrien og bygg og anlegg tenderer til å gjøre dette i mindre grad.

1.4 Kontroll av samarbeidspartnere

Virksomhetene er spurt om de foretar undersøkelser av samarbeidspartnere i Norge, utlandet og i land med høy risiko for korrupsjon for å sikre at disse ikke er involvert i ulovlig eller uetiske handlinger. For en del virksomheter er dette imidlertid en lite aktuell problemstilling, dersom man i liten grad har samarbeidspartnere i Norge eller utlandet. I figuren under inngår derfor alle virksomheter i forhold som gjelder Norge og internasjonalt, bortsett fra de som svarer ikke aktuelt (tolket dithen at de ikke har samarbeidspartnere det er naturlig å kontrollere og/eller ikke samarbeider med internasjonale partnere), og kun virksomheter som opererer i land med høy risiko for korrupsjon er inkludert når det gjelder forhold som gjelder land med høy risiko for korrupsjon.

Spørsmål: Foretar din virksomhet undersøkelser av eierskap, struktur og historikk for å sikre at samarbeidspartnere/leverandører har en etisk forretningsadferd og ikke forbindelse med ulovlig eller uetiske handlinger ved inngåelse av samarbeid i....

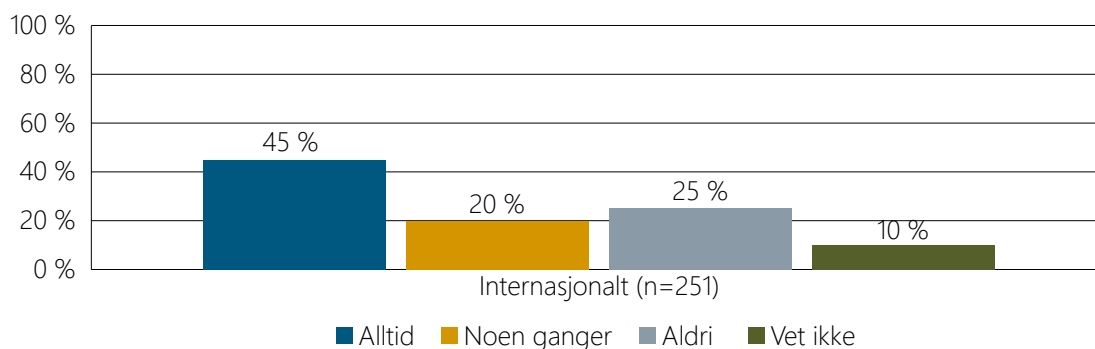
Figur 11 Undersøkelser av samarbeidspartnere

37 prosent svarer at de alltid foretar undersøkelser av samarbeidspartnere i Norge, mens det er nesten like stor andel som aldri gjør det. Når det gjelder internasjonale samarbeidspartnere, er det 54 prosent som aldri foretar undersøkelser av disse. Både når det gjelder Norge og internasjonalt er tallene på nivå med 2015. Blant virksomheter som oppgir at de har aktiviteter i land med høy risiko for korrupsjon, er det imidlertid en større andel som alltid undersøker samarbeidspartnere. I 2015 var det 44 prosent som gjorde det, mens det nå er 62 prosent som gjøre det.

Hvis vi kun ser på virksomheter som har aktiviteter i utlandet i form av avdelinger, mor-, søster-, datterselskap eller ansatte som jobber på prosjekt i utlandet, er det 45 prosent som alltid foretar undersøkelser av samarbeidspartnere, mens 25 prosent aldri gjør det.

Figur 12 Kontroll av samarbeidspartnere internasjonalt blant bedrifter med aktivitet i utlandet (n=251)

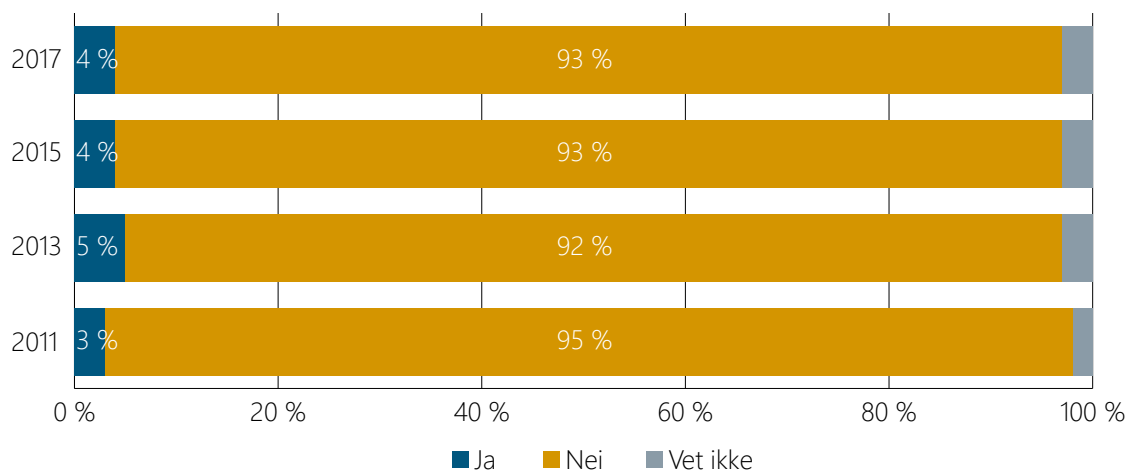
1. Sikkerhet

1.5 Trusler mot ansatte

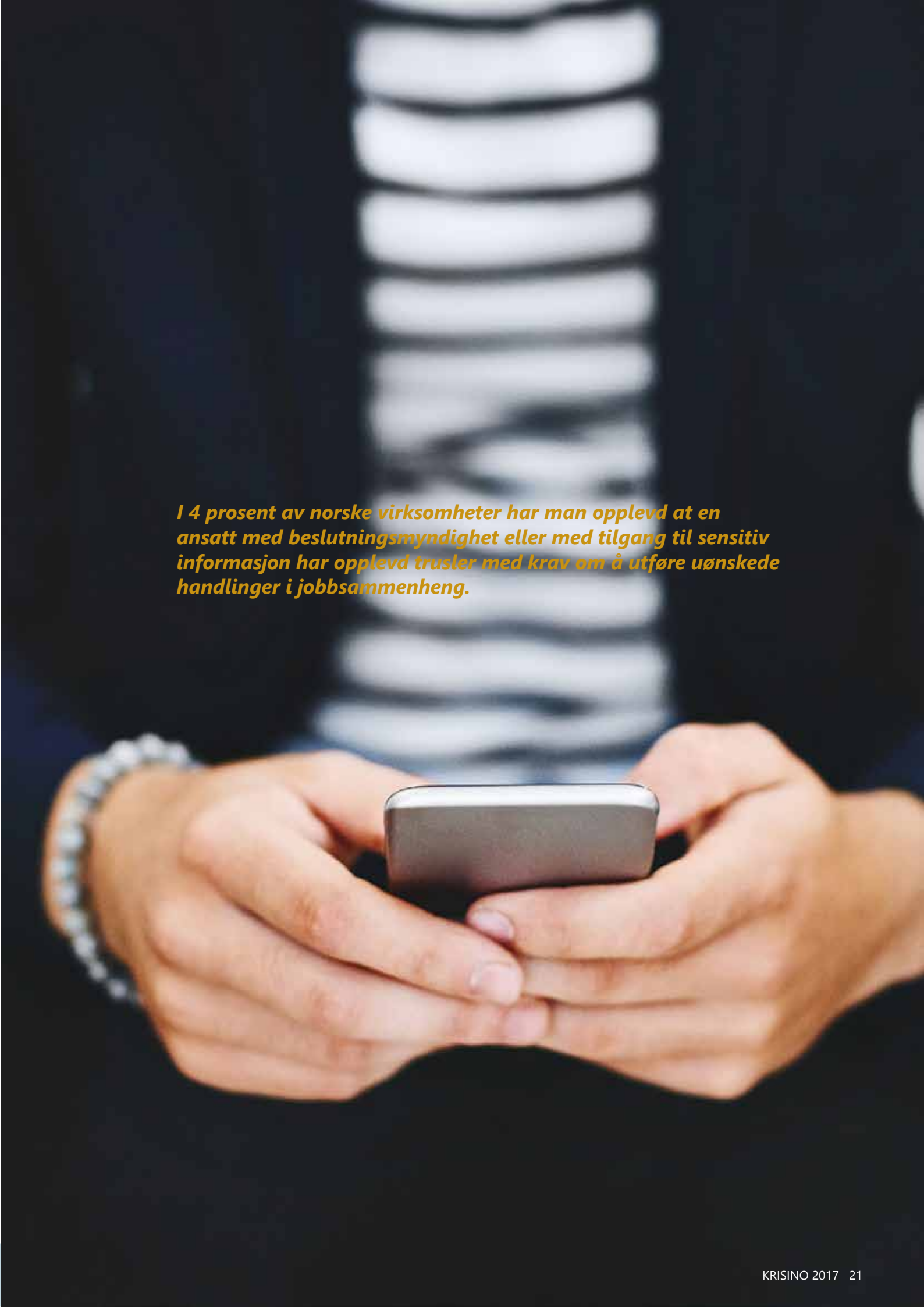
I 4 prosent av norske virksomheter har man opplevd at en ansatt med beslutningsmyndighet eller med tilgang til sensitiv informasjon har opplevd trusler med krav om å utføre uønskede handlinger i jobbsammenheng. Resultatet er identisk med det vi fant i 2015.

Spørsmål: Har en ansatt i din virksomhet med beslutningsmyndighet eller tilgang til sensitiv informasjon opplevd trusler mot seg selv eller sin familie med krav om å utføre uønskede handlinger i jobbsammenheng?

Figur 13 Trusler mot ansatte (n=2502)

Det er mer vanlig med slike hendelser i offentlig sektor enn i privat. Blant de offentlige virksomhetene er det 9 prosent som har opplevd det, mens det blant de private er 2 prosent. Tilsvarende forskjell fant vi også i 2015 (10 og 2 prosent). Fra 2013 til 2015 var det en liten, men signifikant nedgang blant de offentlige fra 13 prosent i 2013 til 10 prosent i 2015. Det er innen helse og sosial at dette skjer i størst grad, der dette har skjedd i 12 prosent av virksomhetene.

I 4 prosent av norske virksomheter har man opplevd at en ansatt med beslutningsmyndighet eller med tilgang til sensitiv informasjon har opplevd trusler med krav om å utføre uønskede handlinger i jobbsammenheng.

2. Økonomisk kriminalitet

Under dette tema er virksomhetene spurt om forhold som blant annet prissamarbeid, korrupsjon og sannsynligheten for å bli oppdaget hvis man unnlater å rapportere alle skatter og avgifter.

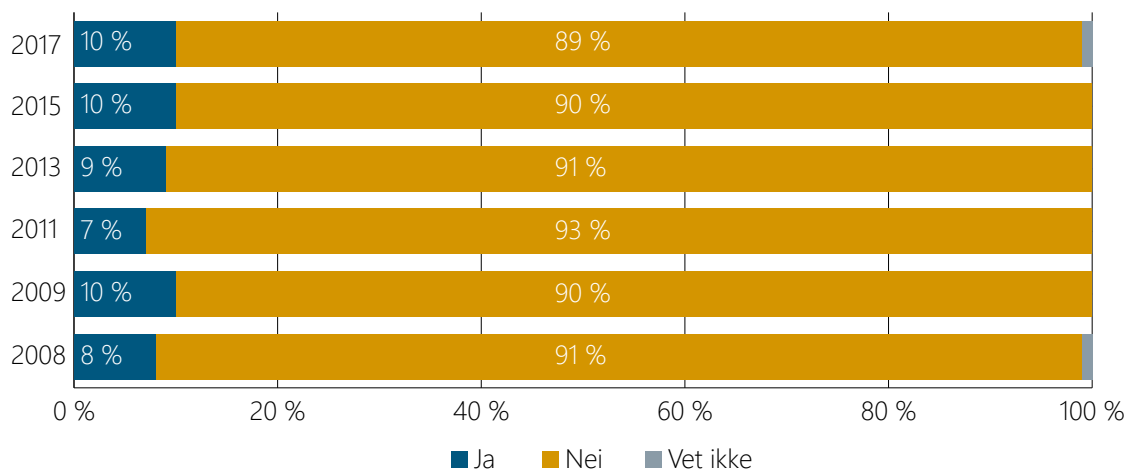
2. Økonomisk kriminalitet

2.1 Korrupsjon og prissamarbeid

I tidligere KRISINO-undersøkelser er det stilt spørsmål om man kjenner til at noen har forsøkt å tilby bestikkelser til ansatte i egen bedrift. Kjennskapen til slike forhold har vært svært lav, med mellom 2 og 3 prosent. Når det gjelder kjennskap til korrupsjon i egen bransje, er andelen noe høyere.

Spørsmål: Har du gjennom ditt arbeid kjennskap til konkrete eksempler på korrupsjon innen din bransje siste 12 måneder? Vi tenker her ikke på eksempler på korrupsjon du kun har kjennskap til gjennom media.

Figur 14 Kjennskap til korrupsjon i egen bransje (n=2502)

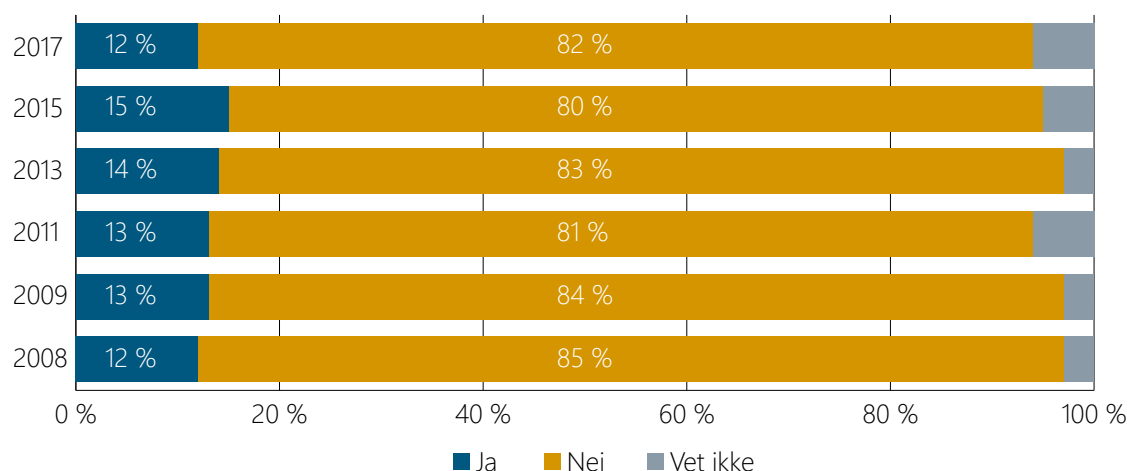

10 prosent kjenner til at det forekommer korrupsjon i egen bransje. Dette er på nivå med funn fra tidligere undersøkelser, men det er en økende trend siden 2011 til 2015/2017. I privat sektor er det 10 prosent som kjenner til korrupsjon, mens det i offentlig er 8 prosent. Kjennskapen er høyest i transportbransjen (18 prosent).

Når det gjelder kjennskap til prissamarbeid i egen bransje, er det 12 prosent som sier de kjenner til det, mot 15 prosent i 2015.

Spørsmål: Kjenner du til at det foregår prissamarbeid mellom aktører i din bransje? Vi tenker her ikke på eksempler på prissamarbeid du kun har kjennskap til gjennom media.

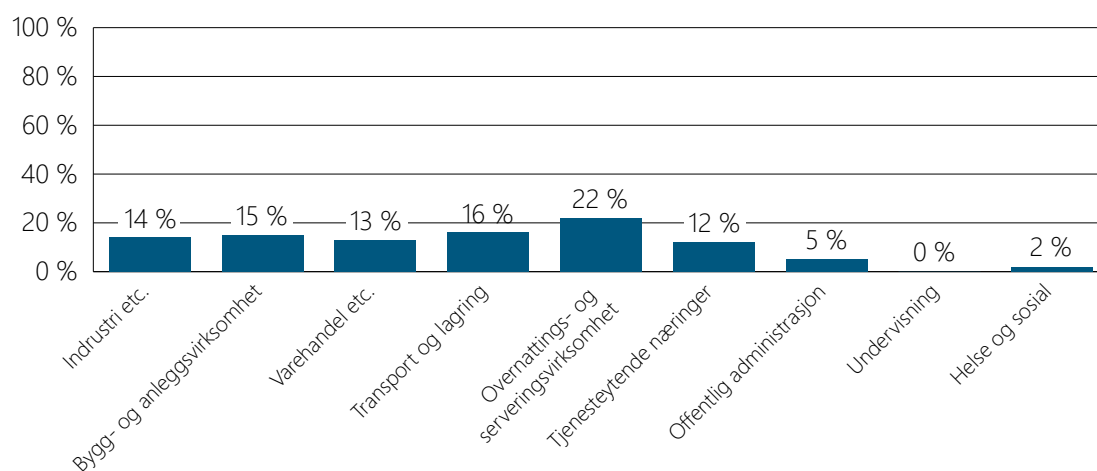
Figur 15 Kjennskap til prissamarbeid (n=2502)

12 prosent av norske virksomheter kjenner til at det foregår prissamarbeid mellom aktører i deres bransje. Dette spørsmålet er mest relevant for virksomheter i privat sektor og her er det 14 prosent som kjenner til prissamarbeid (mot 3 prosent i offentlig sektor). I 2015 var det 17 prosent i privat sektor som kjente til prissamarbeid.

Det er i enkelt bransjer relativt utbredt kjennskap til prissamarbeid. I overnatting/servering er det 22 prosent som kjenner til prissamarbeid, mens de andre «private bransjene» ligger mellom 12 og 16 prosent.

Figur 16 Kjennskap til prissamarbeid i egen bransje

2. Økonomisk kriminalitet

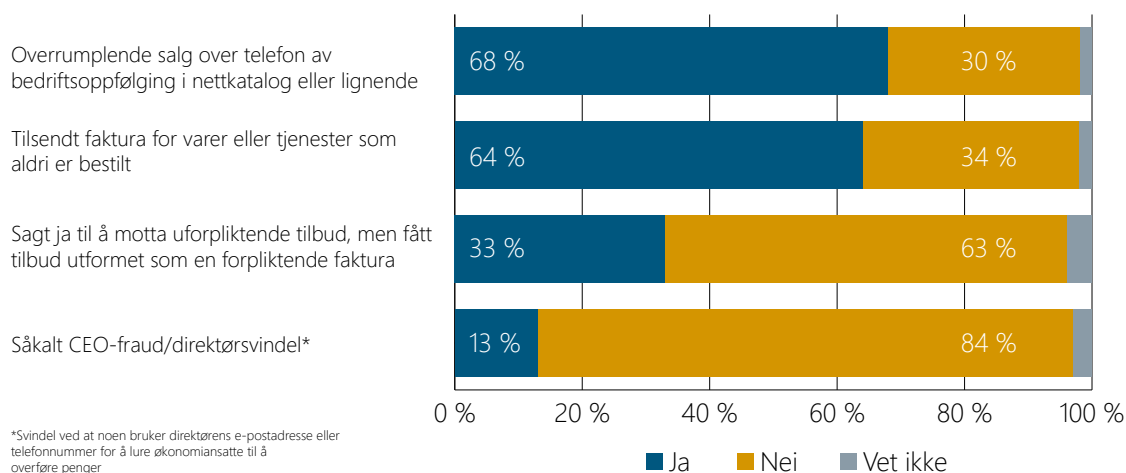
Videre finner vi at kjennskapen til korrupsjon og prissamarbeid henger sammen, og blant virksomheter som kjenner til korrupsjon, er det 30 prosent som også kjenner til prissamarbeid.

2.2 Svindel

Sammenlignet med 2015 er det lavere andel av virksomhetene som har blitt utsatt for overrumplende salg over telefon til bedriftsoppfølging i nettkatalog eller lignende. Mens det i 2015 var 78 prosent som hadde opplevd dette, er det 68 prosent som svarer det samme i 2017. For første gang spør vi også om CEO-fraud i 2017, og det er 13 prosent av virksomhetene som er utsatt for dette.

Spørsmål: Har din virksomhet blitt svindlet eller forsøkt svindlet med en av følgende metoder?

Figur 17 Svindelforsøk (n=2502)

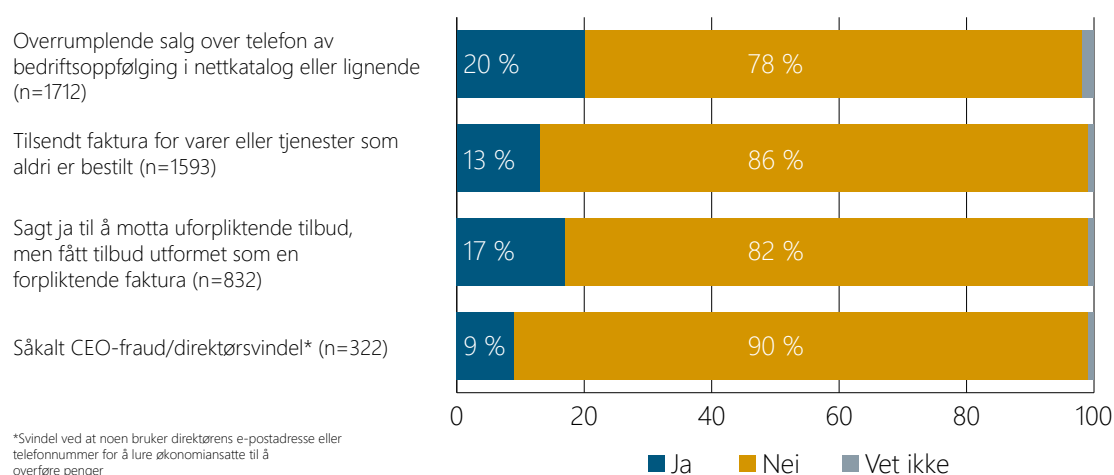
Til tross for at det er en nedgang i overrumplende salg over telefon, er dette fortsatt noe 7 av 10 virksomheter utsettes for. Virksomheter i privat og offentlig sektor er like utsatt for denne svindelmetoden (69 og 67 prosent), mens private virksomheter er mer utsatt enn offentlige virksomheter når det gjelder de tre andre metodene. 66 prosent av private virksomheter har opplevd å få tilsendt faktura for varer eller tjenester som ikke er bestilt, mens 53 prosent av offentlige virksomheter har opplevd det samme. Når det gjelder tilbud utformet som forpliktende faktura og CEO-fraud er det 35 og 14 prosent av private som har opplevd dette, mot 28 og 9 prosent av de offentlige virksomhetene.

Selskaper med aktiviteter internasjonalt er mer utsatt for CEO-fraud. 23 prosent av de som har aktiviteter i utlandet har opplevd CEO-fraud og like stor andel av de som har aktiviteter i land med høy risiko for korrupsjon har blitt utsatt for dette. Disse virksomhetene er imidlertid ikke mer utsatt for de andre svindelmethodene enn andre virksomheter.

På spørsmål om de ulike svindelforsøkene medførte økonomisk tap, er det i størst grad overrumplende telefonsalg og tilbud utformet som faktura som har medført tap. Hhv. 20 og 17 prosent av de som ble utsatt for disse svindelformene opplevde også økonomisk tap. Blant de som ble utsatt for CEO-fraud, var det 9 prosent som opplevde at dette medførte økonomisk tap.

Spørsmål: Medførte svindelen eller forsøk på svindel [når det gjelder svart ja i spørsmål 13] et økonomisk tap for virksomheten?

Figur 18 Økonomisk tap ved hver av de fire svindelmethodene

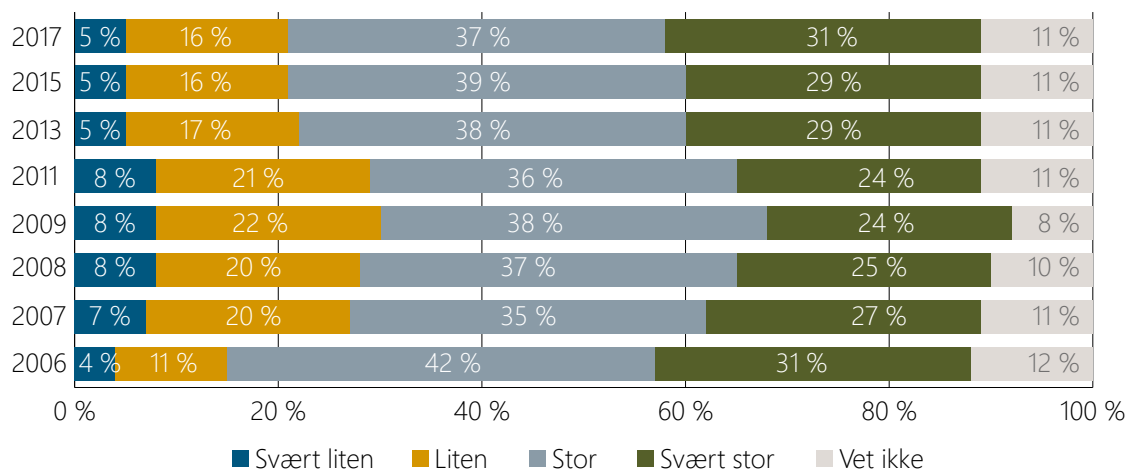
2.3 Oppdagelsesrisiko og holdninger

I hvilken grad man oppfatter sjansen for å bli oppdaget hvis man unnlater å rapportere inn alle skatter og avgifter er et forhold som er målt i samtlige KRISINO-undersøkelser. Fra 2006 til 2007 var det en negativ utvikling, der en økende andel oppfattet sjansen for å bli oppdaget som liten. Fra 2007 til 2011 holdt oppfattelsen av dette seg stabil, mens det er en positiv utvikling fra 2011 til 2015. Sammenlignet med 2015 har vi nær identisk resultat i 2017.

2. Økonomisk kriminalitet

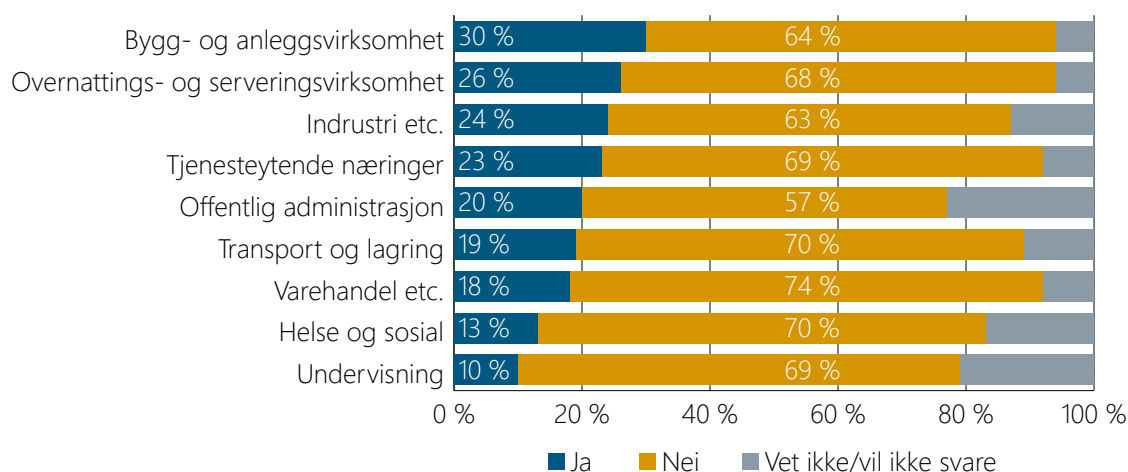
Spørsmål: Dersom en virksomhet i din bransje unnlater å rapportere inn alle skatter og avgifter, hvor stor sjanse tror du det er for at skattemyndighetene vil oppdage dette. Er den svært liten, liten, stor eller svært stor?

Figur 19 Risiko for å bli oppdaget av skattemyndighetene (n=2502)

I 2009 var det 30 prosent som mente at risikoen for å bli oppdaget av skattemyndighetene var svært liten eller liten og 62 prosent mente risikoen var stor eller svært stor. I 2017 er det 21 prosent som mener risikoen er liten eller svært liten og 68 prosent mener risikoen er stor eller svært stor. Holdningen til dette spørsmålet har endret seg fra den «dårligste» målingen i 2009, og endringen inntraff mellom 2011 og 2013. Fra 2013 er det ingen endring fram til i dag.

Figur 20 Oppfattelsen av oppdagelsesrisiko i ulike bransjer (svært liten og liten er slått sammen til liten, svært stor og stor er slått sammen til stor)

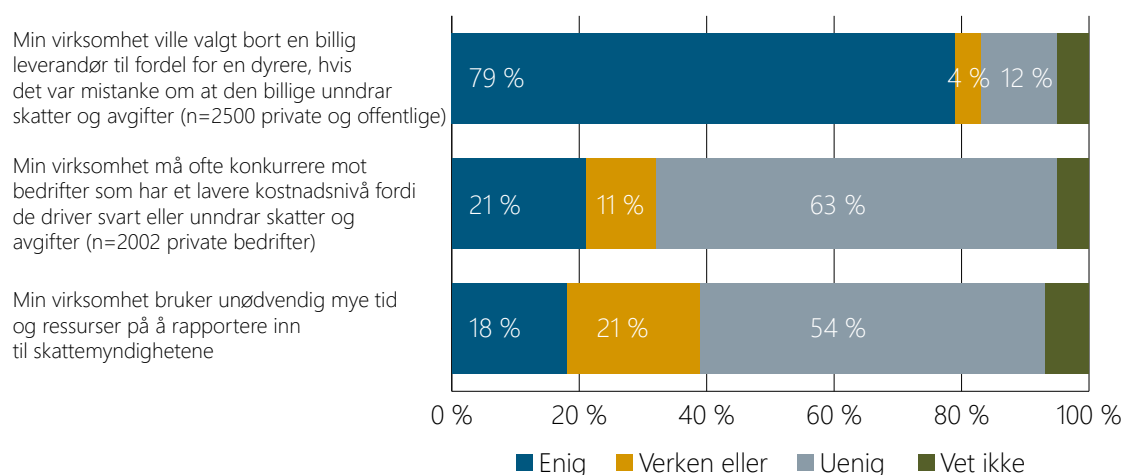

Synet på hvorvidt det er stor eller liten oppdagelsesrisiko varierer fra bransje til bransje. I bygg og anlegg er det 30 prosent som mener det er liten sjanse. I 2015 var det 42 prosent i denne bransjen som mente det samme, så i bygg og anlegg har det skjedd en endring i synet på dette spørsmålet.

Som i 2015, er det innen bygg og anlegg man i størst grad mener virksomheten ofte må konkurrere mot bedrifter som har et lavere kostnadsnivå fordi andre driver svart eller unndrar skatter og avgifter. Mens det er 21 prosent av private virksomheter som opplever dette, er det hele 43 prosent innen bygg og anlegg som er utsatt for det. Det samme mønsteret var tilstede også i 2015.

Spørsmål: Jeg vil nå lese opp noen påstander, og ønsker at du på vegne av din virksomhet oppgir hvor enig eller uenig du er i de enkelte påstandene. Jeg ber deg bruke en skala fra 1 til 5, der 1 er helt uenig og 5 er helt enig.

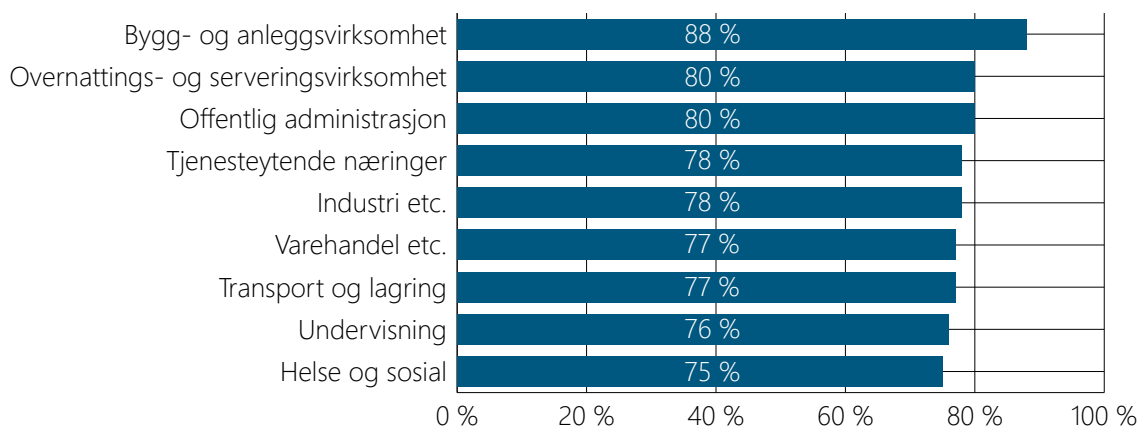
Figur 21 Unndragelse av skatter og avgifter

Bedriftene i bygg- og anleggsbransjen er samtidig de som i størst grad vil velge bort en billig leverandør hvis de mistenker at denne unndrar skatter og avgifter (88 prosent). Også dette funnet er i tråd med det vi fant i 2015.

2. Økonomisk kriminalitet

Figur 22 Andeler som er enig i at de ville valgt bort billigste leverandør dersom mistanke om unndragelse av skatter og avgifter

18 prosent av virksomhetene mener de bruker for mye tid på rapportering til skattemyndighetene. Overnatting/servering og tjenesteytende næringer tenderer til å mene dette i større grad enn andre, men det er ikke et veldig klart mønster på dette spørsmålet.

3. Anmeldelser

Dette temaet dekker anmeldelsevilje, type kriminalitet, herunder utro tjenere og grunner til ikke å anmelde straffbare forhold.

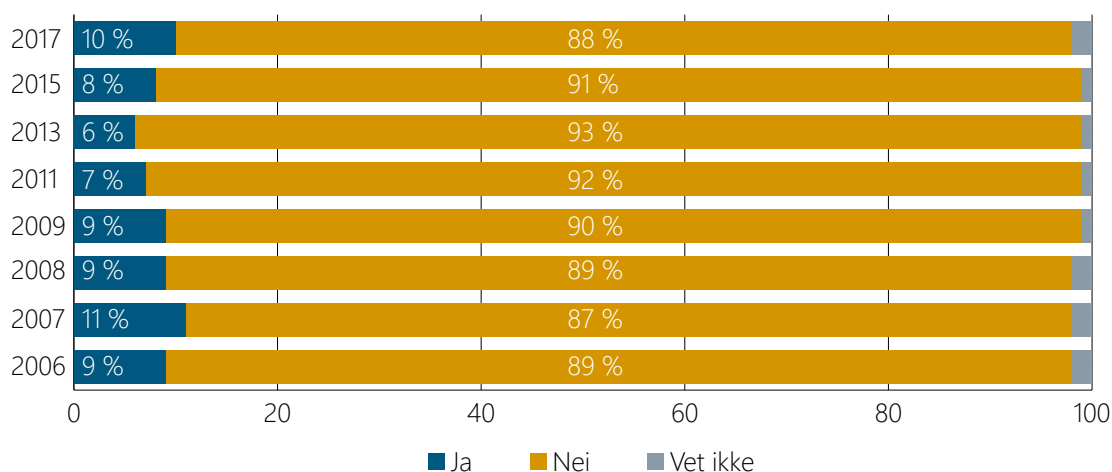
3. Anmeldelser

3.1 Lovbrudd som ikke anmeldes

Spørsmål om virksomheten har blitt utsatt for lovbrudd som ikke anmeldes har blitt stilt i samtlige KRISINO-undersøkelser.

Spørsmål: Har din virksomhet de siste 12 månedene vært utsatt for lovbrudd som dere ikke anmeldte?

Figur 23 Lovbrudd som ikke anmeldes (n=2502)

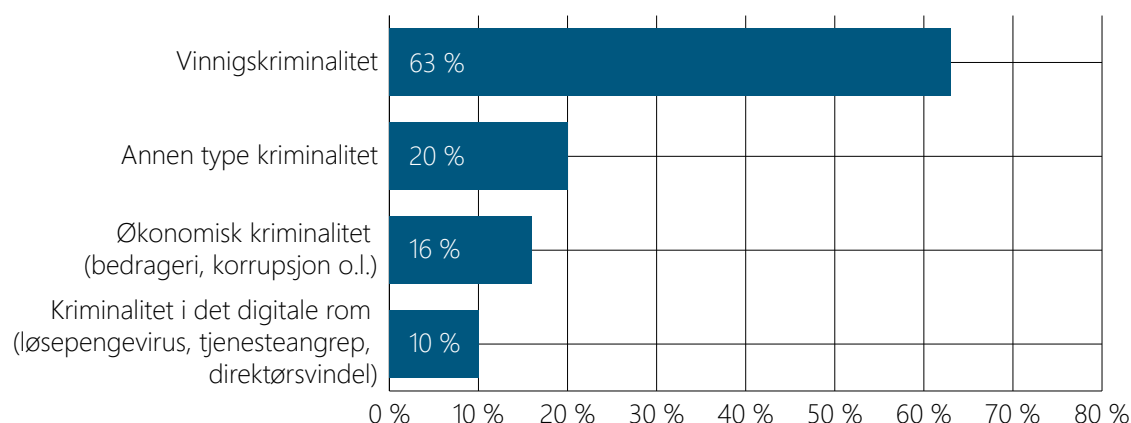

10 prosent av virksomhetene har i løpet av det siste året opplevd lovbrudd som de ikke har anmeldt. Denne andelen har holdt seg stabil gjennom de siste målingene, men det er svak økende trend fra 2013. Det er ikke forskjell på virksomheter i privat og offentlig sektor på dette spørsmålet, men når det gjelder bransje er det i størst grad varehandel og transport som har vært utsatt for lovbrudd de ikke anmeldte (hhv. 13 og 20 prosent).

De virksomhetene som har opplevd lovbrudd som ikke anmeldes, er blitt spurt om både hvilken type kriminalitet de ikke anmeldte og hvorfor de ikke anmeldte forholdet.

Spørsmål: Hvilken type kriminalitet var det dere ikke anmeldte?

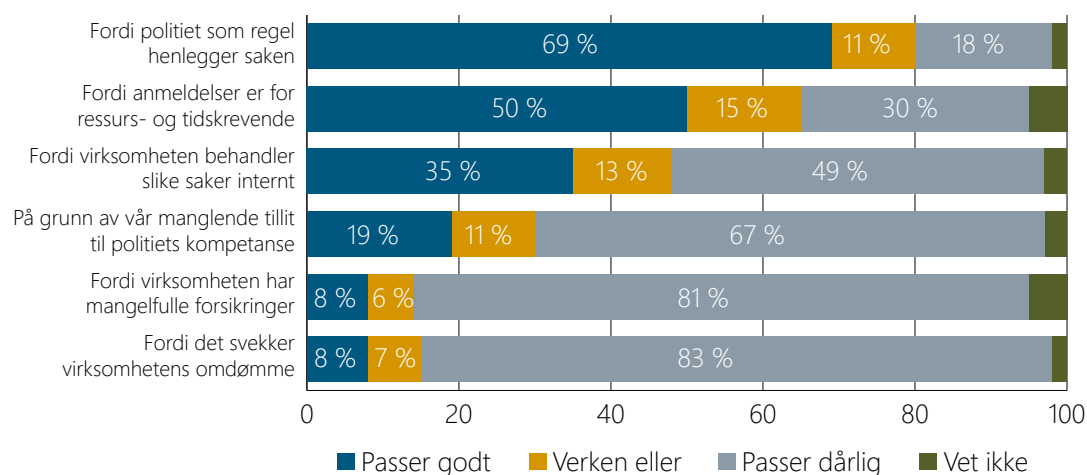
Figur 24 Type kriminalitet (n=245)

Blant virksomheter som er utsatt for lovbrudd som ikke ble anmeldt, er det 63 prosent av disse virksomhetene som ble utsatt for vinningskriminalitet, mens 10 prosent har blitt utsatt for kriminalitet i det digitale rom. Merk at vi ikke har spurt om antall for hver enkelt kriminalitetstype, så vi vet ikke fordelingen av antall lovbrudd.

Spørsmål: I hvilken grad passer følgende beskrivelser som forklaring på hvorfor din virksomhet ikke anmeldte lovbrudd. Passer de godt, dårlig eller verken godt eller dårlig? Dersom virksomheten har hatt flere lovbrudd som ikke ble anmeldt, ber jeg deg svare ut fra siste tilfelle.

Figur 25 Årsaker til at lovbrudd ikke anmeldes (n=245)

3. Anmeldelser

Blant de som har opplevd lovbrudd som ikke er anmeldt, er man i størst grad enig i at politiet henlegger saken som er årsak til at de ikke anmelder. Tidligere er dette spørsmålet stilt med en mer generell formulering, der vi har spurt hva man tror er årsaker til at bedrifter generelt ikke anmelder lovbrudd. I 2017 er spørsmålet stilt mer konkret relatert til lovbrudd i den enkelte bedrift som ikke anmeldes. Vi mister muligheten til å direkte sammenligne resultatene med tidligere år, men får i stedet en mer konkret tilbakemelding på årsaken til at den enkelte bedrift ikke har anmeldt lovbrudd. Selv om spørsmålet er stilt på en annen måte i 2017 enn i tidligere år, er det det samme forholdet som i størst grad trekkes fram.

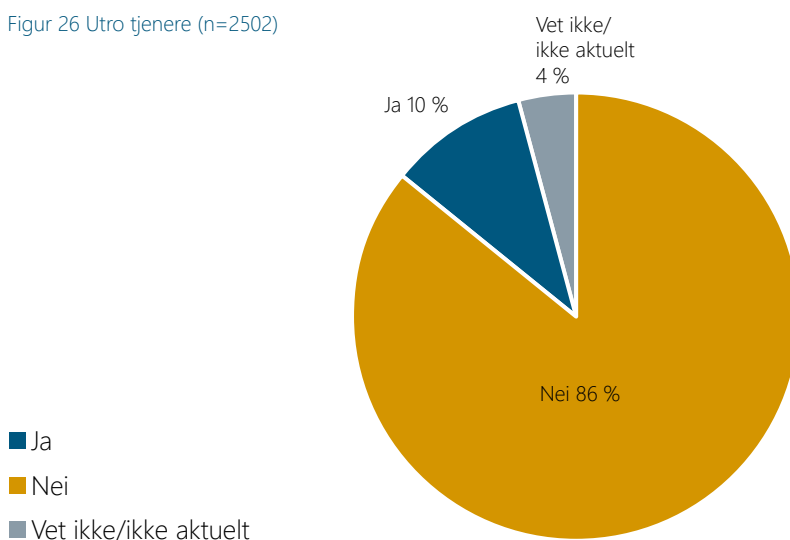
Årsakene til å ikke anmelde følger samme mønster uavhengig av kriminalitetstype. Å ikke anmelde fordi man tror saken blir henlagt er noe mer framtrædende blant de som utsettes for vinningskriminalitet, men forskjellene er ikke store nok til at vi kan konkludere med at årsakene for ikke å anmelde endres med kriminalitetstype.

3.2 Utro tjenere

1 av 10 virksomheter har avdekket utro tjenere blant egne ansatte i løpet av de siste 2 årene. Det er noe mer vanlig i offentlig sektor enn i privat, men det ikke store forskjeller mellom ulike bransjer.

Spørsmål: Har din virksomhet i løpet av de siste 2 årene avdekket utro tjenere blant egne ansatte?

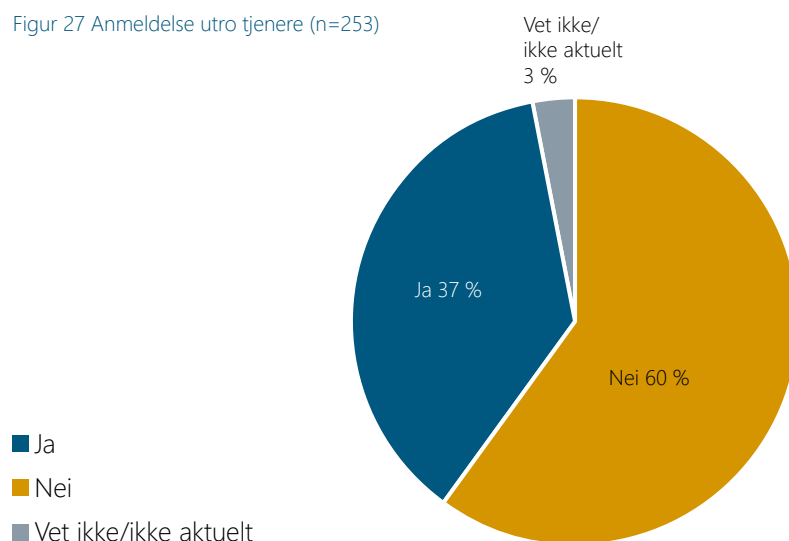
Figur 26 Utro tjenere (n=2502)

Spørsmålet om utro tjenere er i tidligere undersøkelser stilt uten noen tidsavgrensning (Har din virksomhet noen gang avdekket utro tjenere blant egne ansatte?). I 2017 er det imidlertid stilt med en tidsavgrensning der vi spør om de siste 2 årene. I og med at vi i 2017 har en avgrensning, mens vi tidligere spurte om det har skjedd noen gang, er ikke resultatene sammenlignbare. Andelen som har opplevd det vil naturlig være høyere i 2015, i og med at forholdet kunne være langt tilbake i tid, mens 2017-tallene referer kun til det som har skjedd siste 2 år.

Spørsmål: *Ble forholdet anmeldt?*

Figur 27 Anmeldelse utro tjenere (n=253)

Blant de som har opplevd utro tjenere, er det ikke mer enn 37 prosent som har anmeldt forholdet. Virksomheter i offentlig sektor anmelder i langt større grad slike forhold enn det private bedrifter gjør. 66 prosent av de offentlige virksomhetene som har hatt utro tjenere, har anmeldt forholdet, mens kun 26 prosent av de private bedriftene har gjort det. Tilsvarende forskjeller fant vi i 2015.

4. Sikkerhetskamera

Et nytt tema i 2017-undersøkelsen handler om sikkerhetskamera og bruken av dette.

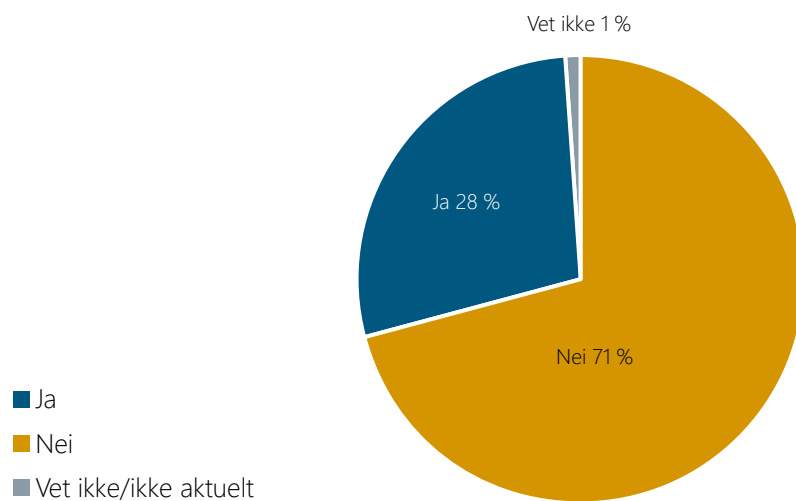
4. Sikkerhetskamera

4.1 Sikringskamera

Nær 3 av 10 virksomheter har installert sikringskamera og det er like vanlig å ha slike kamera i privat som i offentlig sektor.

Spørsmål: Har din virksomhet installert sikringskamera?

Figur 28 Sikringskamera (n=2502)

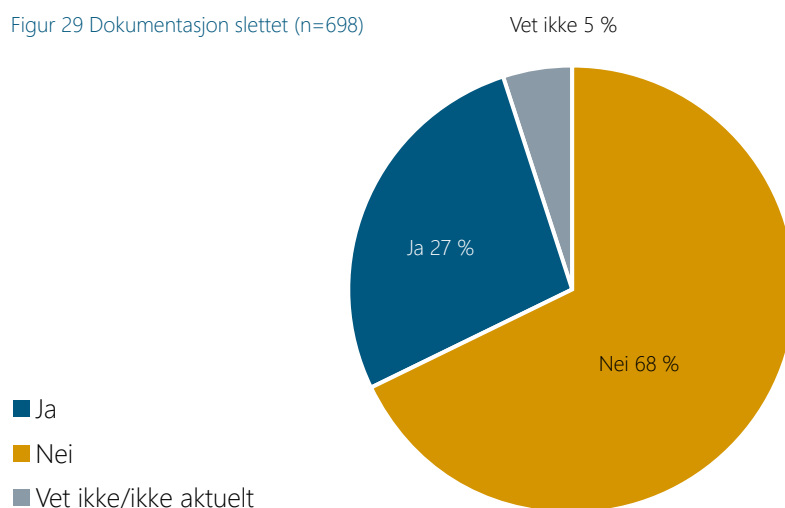

Det er i bransjene varehandel (38 prosent), transport (35 prosent) og overnatting/servering (40 prosent) at det er mest utbredt med sikringskamera.

3 av 10 av de som har sikringskamera har opplevd at uønskede hendelser ikke kan dokumenteres fordi opptaket er slettet når hendelsen har blitt oppdaget.

Spørsmål: Tillatt lagringstid på opptak fra sikkerhetskamera er 7 dager. Har virksomheten erfart at uønskede hendelser ikke kan dokumenteres fordi opptaket er slettet når hendelsen oppdages?

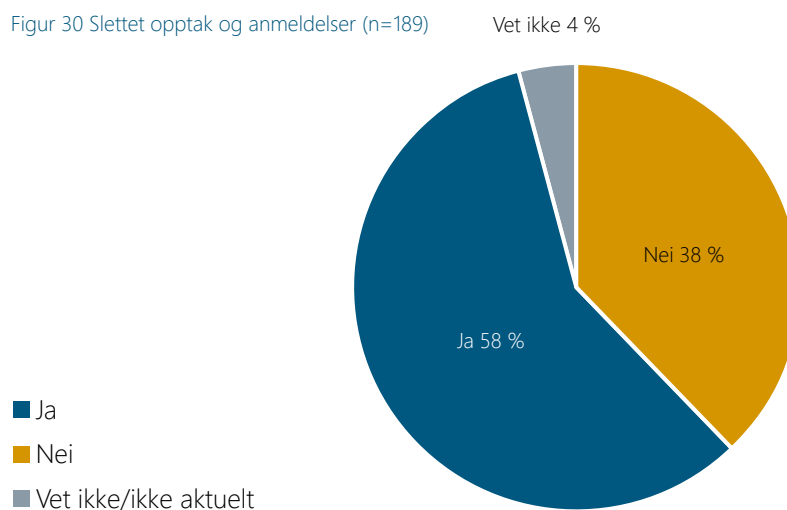
Figur 29 Dokumentasjon slettet (n=698)

Blant de som har erfart at uønskede hendelser ikke kan dokumenteres fordi opptaket er slettet når hendelsen oppdages, er det nær 6 av 10 som mener dette hadde betydning for om forholdet ble anmeldt eller ikke.

Spørsmål: Har dette hatt betydning for om forholdet er blitt anmeldt eller ikke?

Figur 30 Slettet opptak og anmeldelser (n=189)

Analyse av funnene i Krisino 2017

Å forebygge og bekjempe kriminalitet krever en felles forståelse og kunnskap om hva som faktisk er trusselbildet. **Krisino avdekker at en fortsatt stor andel av virksomhetene i Norge ikke anmelder kriminalitet eller informerer politiet om hva de blir utsatt for.** Jo større virksomhetene er, jo mindre anmeldelsesvilje.

Hva og hvorfor har dette skjedd, og hva er konsekvensene?

Det er klare indikasjoner på en form for avmaktsfølelse mellom næringslivet, andre offentlige etater og politiet, med det resultat at kriminalitet ikke blir anmeldt.

Årsakene kan være flere, men det fremkommer tydelig både i Krisino og gjennom samtaler med sentrale aktører i næringsliv og offentlige etater, en beskrivelse av et system med noe svekket tillit. Enkelte bruker begrepet "systemsvikt" innenfor strafferettspleien, og at det er stilltiende akseptert at politiet ikke har kapasitet og/eller kompetanse til å etterforske enkelte typer straffesaker. Spesielt om man rammes av økonomisk kriminalitet, datakriminalitet og vinningskriminalitet. Dette understøttes også av innbyggerundersøkelsen til politiet i 2016, hvor det pekes på manglende tiltro til politiets evne til å løse sakene, spesielt datakriminalitet.

Konsekvensene av manglende tro og tillit til politiet, og strafferettspleien er mangfoldig. Krisino avdekker at utsattheten for kriminalitet ikke er blitt lavere hos virksomhetene, selv om den registrerte kriminaliteten synker. Dette gir en klar indikasjon på at et betydelig antall avdekkede lovbrudd i næringslivet og offentlige etater ikke ender opp som anmeldelser. Men det er ikke det samme som at de ikke blir fulgt opp, for kan det være at vi har et velfungerende og voksende parallelt rettssystem?

De fleste større virksomheter har i dag sikkerhetsavdelinger bestående av personer med fagkompetanse fra politiet, revisjon, it-sikkerhet med mer. Dette underbygges av funn i Krisino som viser at 22% av private virksomheter med over 100 ansatte har heltidsansatte innenfor kriminalitetsforebygging og sikkerhet, mot 13% i offentlig sektor. I tillegg

er det et bredt utvalg av aktører på markedet som tilbyr spesialiserte sikkerhetstjenester. Mange ser ingen grunn til å involvere en politietat, som til dels oppleves utilgjengelig, har tidvis liten grad av dialog, lang saksbehandlingstid og ofte ender med å henlegge eller kutte ned saken til mindre forhold.

Næringslivet og andre offentlige virksomheter har et samfunnsansvar for å anmelde og rapportere om straffbare forhold. Det er relevant å spørre om dagens utvikling undergraver rettsstaten, ved at politiets statistikk ikke viser et reelt bilde av kriminaliteten i Norge. Dette gjør at de ikke kan prioritere eller ta beslutninger som speiler trusselbildet, eller få synliggjort dette ovenfor politiske myndigheter.

Hva er oppgaven til NSR?

“NSR skal jobbe aktivt for å belyse næringslivets utfordringer, slik at det gis ressurser, prioriteringer og politiske føringer om etterforskning, forebygging og bekjempelse av kriminalitet i og mot næringslivet”.

NSRs strategiske mål 2017-2020

Krisino er en av flere undersøkelser som gjøres av NSR for å lykkes med en kunnskapsbasert tilnærming opp mot medlemmene, myndighetene, næringslivet og offentlige myndigheter.

Denne analysen har som mål å løfte frem de funnene i Krisino som ansees som mest utfordrende i et kriminalpolitisk perspektiv.

Innhold

Hva er oppgaven til NSR	43
Kriminalitetsutviklingen i Norge – hva sier statistikken?	44
Kriminalitet anmeldt av virksomheter med organisasjonsnummer	46
Hva sier kriminalitetstrendene?	47
Politiet vokser = bedre straffesaksbehandling?	48
Hva kan vi forvente av politiet fremover?	49
Hvordan er kriminalitetsbildet i Krisino?	50
Håndtering av lovbrudd hos et utvalg virksomheter	51
Skatteetaten	52
Forsikringsbransjen	53
Utvalgt finansinstitusjon	54
Avslutning	55

Kriminalitetsutviklingen i Norge

– hva sier statistikken?

I Norge er det primært to kilder som er vurdert som offisiell statistikk; driftsstatistikken til politiet og Statistisk Sentralbyrå (SSB) sin kriminalitetstatistikk. Politiet henter ut sin statistikk direkte fra straffesaksregisteret, Strasak. Den viser anmeldt kriminalitet og straffesaksbehandlingen. SSB bruker i stor grad informasjon fra politiets registre, men også andre kilder for å gi en uavhengig og bredere forklaring på samfunnsforhold knyttet opp til kriminalitet og rettsvesen. Det kan være små avvik på statistikken til politiet og SSB. Dette har sammenheng med at tallene er dynamiske, det innebærer at tallene endrer seg avhengig av når tallene hentes ut fra registrene. Politiet har hatt som regel å publisere statistikk hvert kvartal, tertial, halvår og år. SSB har presentert årsstatistikk og inkludert mange flere ulike faktorer (ssb.no).

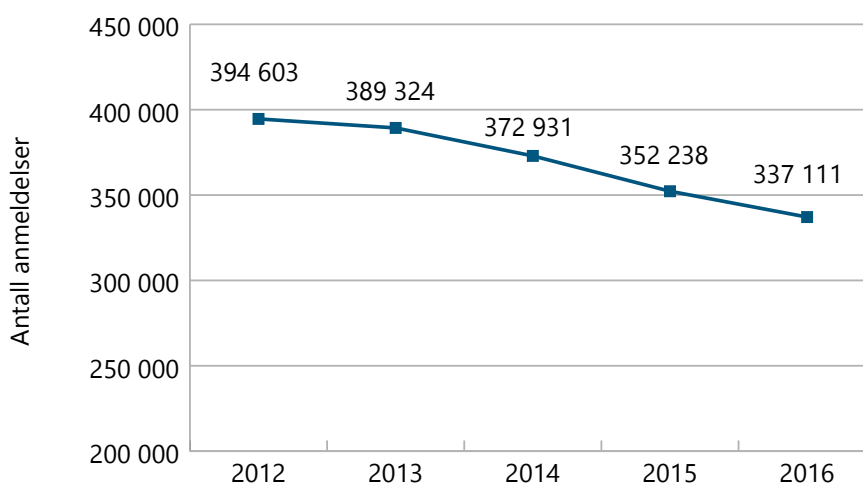
Den 1.10.2015 trådte ny straffelov i kraft. Dette betyr at ny statistikk fra denne dato og tiden fremover ikke er direkte sammenlignbar med statistikk fra tiden før. Siden 1902 har loven delt lovbrudd inn i to kategorier: forbrytelser og forseelser. Denne

inndelingen er nå opphevet, og erstattet med felleskategorien lovbrudd.

Statistikken over antallet anmeldelser er sammenlignbar og viser at det har vært en jevn nedgang de siste årene. I tabell 1 ser man tydelig trend-linjen fra 2012 til og med 2016.

Den registrerte kriminaliteten har sunket de siste fem årene med hele 14,6 prosent og det er ingen indikasjoner på at nedgangen vil avta. Av lovbruddskategoriene er det spesielt vinningskriminalitet som hatt størst nedgang i antall anmeldelser, med hele 36,9 prosent siste 5 år (tabell 2). Herunder er det grovt tyveri på offentlig sted (lommetyverier) som står for den største reduksjonen. Det har også vært en markant økning i kategorien økonomilovbrudd, men dette skyldes nevnte implementering av ny straffelov. Tallene er derfor misvisende for det reelle bildet. Politidirektoratet skriver at det ikke er mulig å gi en presis angivelse av hvor stor veksten er (Politidirektoratet, anmeldt kriminalitet, kommenterte Strasaktall 2016).

Tabell 1: Antall anmeldelser i årene 2012-2016

Kilde: JUS068

Tabell 2. Anmeldelser delt inn etter lovbruddskategori, prosentvis endring år og siste fem år.

	2016	Prosent endring 2015-16	Prosent endring 2012-16	Andel av anmeldelsene
Vinning	113 610	-17,2 %	-36,9 %	34 %
Trafikk	58 181	0,5 %	-3,6 %	17 %
Annen	40 088	-15,6 %	-14,2 %	12 %
Narkotika	39 728	-11,1 %	-13,5 %	12 %
Vold	31 702	11,7 %	14,9 %	9 %
Økonomi	26 596	147,2 %	229,3 %	8 %
Skadeverk	16 952	-0,3 %	-6,7 %	5 %
Seksuallovbrudd	7 066	29,9 %	49,5 %	2 %
Miljø	2 397	4,2 %	2,4 %	0,7 %
Arbeidsmiljø	791	-8,0 %	2,5 %	0,7 %
Totalt	337 111	-4,3 %	-14,6 %	100 %

Kilde: JUS068

De kategoriene som har en økning skyldes til en viss grad en ønsket utvikling ved å avdekke mørketall, eksempelvis familievold, voldtekter og overgrepssaker (grov integritetskrenkende kriminalitet) (Et liv uten vold- handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017, Justis og Beredskapsdepartementet, Riksadvokatens rundskriv 1-2017, prop.). Dette er områder hvor politiet har satt av mye ressurser og tilført mye kompetanse de siste årene, eksempelvis med familievoldskoordinatorer og egne familievoldsavsnitt.

Utviklingen i vårt naboland Sverige har hatt en helt annen trend i samme periode, der har den **registrerte kriminaliteten økt** med hele 7,2 prosent, fra 1 402 588 til 1 510 197 anmeldelser. Spesielt høy har utviklingen vært for bedragerier, vold/trusler/krenkelse mot person (www.bra.se). Det er usikkert hvorfor det er så store ulikheter i den registrerte kriminaliteten mellom Norge og Sverige. Det har vært hyppig diskutert i Sverige siste år om årsakene til kriminalitetsbildet, spesielt knyttet opp

til integrering og overrepresentasjon av lovbrudd knyttet til innvandrere. Det er vanskelig å si noe om mørketallet i Sverige, men det brottsforebyggende rådet (BRÅ) skriver:

“Den dolda brottslighetens storlek är okänd och varierar mellan olika brottstyper, men antas för vissa brott vara så pass omfattande att man faktiskt kan jämföra med toppen på ett isberg”

Kriminalitet anmeldt av virksomheter med organisasjonsnummer.

Kriminalitetsstatistikken baserer seg på anmeldelser foretatt av personer og kategorien annet. Dette er en samlekategori for virksomheter med et organisasjonsnummer. Politiet har forklart at det ikke er mulig å foreta et raskt og enkelt søk for å finne ut hvor mange forhold som kan knyttes til type næringer.

En oversikt hentet fra politiets registre viser antall anmeldte forhold fra 2013 og frem til og med 11. august 2017, hvor et organisasjonsnummer er registrert som fornærmet (PAL strasak).

Trenden er at stadig færre foretak og virksomheter anmelder kriminalitet. Nedgangen er på 16 prosent siste fire år – noe som samsvarer godt med den generelle nedgangen av anmeldelser i samme periode.

Tabell 3: Antall anmeldelser hvor virksomhet med organisasjonsnummer er registrert som fornærmet i årene 2013- 2016 og per juli i 2017.

2013	antall anmeldelser	52 347
2014	antall anmeldelser	49 537
2015	antall anmeldelser	47 022
2016	antall anmeldelser	44 080
2017	antall anmeldelser	26 090 (per juli – samme nivå som 2016).

<https://www.dagbladet.no/kultur/svenske-forskere-morklegger-sammenhengen-mellom-innvandring-og-kriminalitet/64042187>;
<https://www.aftenposten.no/verden/i/Q61BA/Svensk-politileders-oppgjor-med-mistenkte-kriminelle-innvandrere-far-enorm-oppmærksomhet-na-far-han-bade-kritikk-og-hyllest>;
<https://nyheteridag.se/politiskt-totalstopp-for-statistik-om-invandrares-brottslighet-enbart-sd-vill-att-faktan-presenteras/>
<http://www.bra.se/brott-och-statistik/statistik-utifran-brottstyper/morkertal-och-dold-brottslighet.html>

Hva sier kriminalitetstrendene?

DSB-undersøkelse: Nordmenn frykter terror mest

De mange terrorangrepene i Europa de siste årene har ført til en økt frykt i befolkningen. Nå henvender bekymrede nordmenn seg direkte til Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB).

Det er en rekke aktører i Norge som beskriver trender i kriminaliteten, fra et globalt samfunns-perspektiv til spesifikke miljøer og aktører.

Politidirektoratet er ansvarlig for en av de mest overordnende trendrapportene gjennom sine omverdensanalyser. Den siste rapporten er fra 2015, med vekt på temaer knyttet til kompleksiteten i kriminalitetsbildet, migrasjon, teknologisk utvikling og grenseoverskridende kriminalitet og økt ekstremisme.

I tillegg utarbeider politiets særorganer og utvalgte politidistrikt egne trendrapporter. Disse fokuserer på utvalgte lovbrudd, miljøer, samt lokale og regionale utfordringer. Andre offentlige etater har også egne trend- og risikorapporter (trusselvurderinger), eksempelvis Forsvaret, Skatt, NSM, DSB osv. I næringslivet er det blitt vanligere å utarbeide trend- og risikoanalyser. Krisino viser at i 2017 var det 3 av 10 virksomheter som hadde en skriftlig risikovurdering, en økning fra hele 12 prosent siden 2013. Jo større virksomhetene er, jo flere utfører egne risikovurderinger. Eksempelvis utfører hele 60 prosent av de private virksomhetene med 100 eller flere ansatte slike vurderinger, mens det samme gjelder 47 prosent av de offentlige virksom-

hetene (Krisino 2017 s. 10-11). De fleste trendrapportene er offentlige, men det er også vanlig å ha versjoner for internt bruk. Dette for å unngå at sensitiv informasjon og sårbarheter blir eksponert og utnyttet.

Krisino synliggjør samtidig hvor stor andel som faktisk leser trusselvurderingene til PST og NSM. I 2017 var det 14 prosent i privat sektor og 26 prosent i offentlig sektor. Dette er en økning fra 2015 hvor det kun var 4 prosent av virksomhetene som hadde gjort det samme. NSM er kommet med i undersøkelsen for 2017. Deres trusselvurdering er lest av prosent i privat sektor og 21 prosent i offentlig sektor. Det er også de største virksomhetene som er de mest aktive i å lese disse vurderingene (Krisino 2017 s. 14-15).

Med utgangspunkt i Politidirektoratets omverdensanalyse er det allikevel noen overordnede trender som utmerker seg. En er knyttet til den teknologiske utviklingen, hvor it-sikkerhet blir definert som en del av kritisk infrastruktur. Innenfor datakriminalitet er det et utall av lovbrudd som påvirker samfunnet, virksomheter og enkeltpersoner.

Den andre er økt frykt for voldelige terroranslag. Utviklingen i Europa har vist at terror kan ramme Norge igjen. PST har beskrevet dette i sin trusselvurdering som mulig (PST trusselvurdering 2017) og senere, i april 2017, oppdatert til sannsynlig. At denne frykten også er reell for befolkningen støttes av DSB sin befolkningsundersøkelse i 2017, hvor hele 35% av befolkningen var svært bekymret for at Norge skulle rammes av et nytt terrorangrep.

<https://www.dsb.no/globalassets/dokumenter/rapporter/befolkningsundersokelse-om-risikopersepsjon-og-beredskap-i-norge-2016.pdf>

Politiet vokser = bedre straffesaksbehandling?

En oversikt over årsverkene i politiet, fordelt på politidistrikt, særorgan og andre enheter i årene 2011- 2016 viser at politiet samlet sett i denne perioden har hatt en økning på 17 prosent. I 2016 var det totalt 15 715 årsverk i politiet. Den største økningen har vært hos Politiets utlendingsenhet med 107 prosent og Politidirektoratet med 68 prosent. Minst økning har det vært hos Utrykningspolitiet som har hatt en nedgang på -12 prosent og Økokrim med en økning på 2 prosent i samme femårsperiode.

Antall anmeldelser har de siste fem år hatt en nedgang på 14,6 prosent, mens politiet størrelse

siste seks år altså har hatt en økning på 17 prosent.

Det finnes ikke en indikator som kan gi et fullgodt bilde på om politiet har blitt mer effektivt, men noen statistikker gir klare indikasjoner på utviklingen. Det ene er påtaleavgjorte saker. En bør kunne forvente at med mer ressurser vil man klare å påtaleavgjøre flere saker. Har det skjedd?

Politidirektoratet skriver i rapporten *"Anmeldt kriminalitet og straffesaksbehandling – 2016"* at påtalemyndigheten i 2016 avgjorde 343 187 anmeldelser. En nedgang på 4,9 prosent i forhold til 2015 (ibid). Antall anmeldelser har i samme periode

Tabell 4: Oversikt over antallet årsverk i politietaten i årene 2011-2016

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Endring i prosent 2011-2016	Endring i prosent 2015-2016
Agder	607	589	601	614	626	630	4 %	1 %
Finnmark	281	294	318	343	352	378	35 %	8 %
Innlandet	732	725	740	774	789	797	9 %	1 %
Møre og Romsdal	460	462	475	492	510	514	12 %	1 %
Nordland	655	637	643	662	669	673	3 %	1 %
Oslo	2722	2800	2831	2865	2973	2982	10 %	0 %
Sør-Vest	926	952	1009	1043	1081	1107	19 %	2 %
Sør-Øst	1451	1434	1496	1511	1543	1560	7 %	1 %
Troms	308	303	303	306	314	331	7 %	5 %
Trøndelag	858	884	898	919	942	942	10 %	0 %
Vest	1089	1104	1166	1211	1229	1249	15 %	2 %
Øst	1463	1460	1548	1612	1676	1681	15 %	0 %
SUM DISTRIKT	11553	11646	12026	12352	12703	12844	11 %	1 %
Kripos	445	453	469	486	499	512	15 %	3 %
ØKOKRIM	143	141	140	145	151	147	2 %	-3 %
Utrykningspolitiet	51	51	51	49	47	45	-12 %	-6 %
Politiets utlendingsenhet	400	418	434	544	677	829	107 %	22 %
SUM SÆRORGAN	1040	1062	1094	1223	1374	1532	47 %	11 %
Grensekommisariatet	4	4	5	5	5	5	25 %	3 %
Nasjonalt ID-senter	0	30	33	35	35	39		11 %
Namsfogden i Oslo	111	111	115	117	113	114	3 %	1 %
Politiets Data- og materieltjeneste (delt fra 01.03.2014)	260	274	296					
Politiets fellestjenester (fra 01.03.2014)				115	119	135		13 %
Politiets IKT-tjenester (fra 01.03.2014)				210	244	351		44 %
Politidirektoratet	164	171	187	221	267	275	68 %	3 %
Politihøgskolen	350	395	413	408	412	420	20 %	2 %
SUM ANDRE ENHETER	889	985	1049	1111	1197	1339	51 %	12 %
SUM	13482	13693	14170	14685	15274	15715	17 %	3 %

gått ned med 4,3 prosent. Antall påtaleavgjorte anmeldelser har de siste fem årene gått noe ned hvert år, til sammen 13,3 prosent sammenliknet med 2012. En nærmere oversikt over utviklingen i påtaleavgjorte lovbrudd vises i tabellen.

Av de saker påtalemyndigheten avgjorde i 2016 anses 172 035 som oppklart. Antall saker som er oppklart i 2016 er 5,9 prosent lavere enn i 2015 og 7,7 prosent i forhold til 2012.

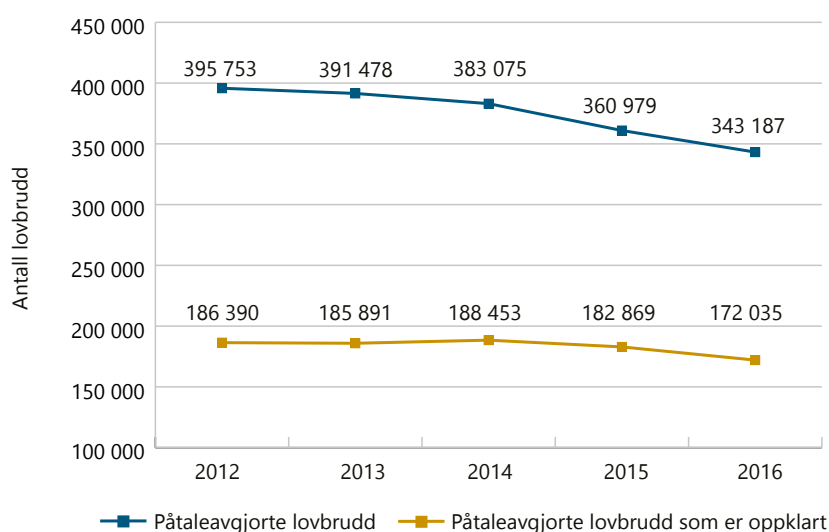
En annen indikator er oppklaringsprosenten. I 2016 ble 53,4 prosent av alle påtaleavgjorte lovbrudd oppklart. Dette er tilnærmet uendret i forhold til 2015 hvor oppklaringsprosenten var på 53,8 prosent (Politidirektoratet, anmeldt kriminalitet og straffesaksbehandling, 2016).

En tredje indikator er saksbehandlingstiden fra anmeldelse til påtaleavgjørelse, kalt restanse. I gjen-

nomsnitt var saksbehandlingstiden for alle saker 94 dager i 2016, en forbedring på 1 dag fra 2015. Det er derimot svært store ulikheter mellom lovbruddskategoriene. De tre kategoriene hvor politiet har lengst saksbehandlingstid er, arbeidsmiljøkriminalitet (253 dager), økonomisk kriminalitet (183 dager) og seksuallovbrudd (159 dager). Der hvor politiet har lavest behandlingstid er, trafikk (68 dager, vinningskriminalitet (98 dager) og skadeverk (100 dager).

Det er vanskelig å se at den økte ressursøkningen i politiet har gitt effekt sett i forhold til flere påtaleavgjorte saker, økt oppklaringsprosent og raskere saksbehandlingstid (restanser). Tvert i mot har resultatene ikke bare uteblitt, men til dels blitt betydelig dårligere. Eksempelvis ble det oppklart 5,9 prosent færre saker i 2016 enn i 2015. Det er også indikasjoner på at resultatene vil bli ytterligere forverret i 2017 grunnet ressursene som pr. nå er bundet opp i nærpolitireformen.

Tabell 5: Påtaleavgjorte lovbrudd 2012-2016.

Kilde: JUS068

Saker som påtalemyndigheten beslutter reaksjon eller fremmer saken for retten kodes som oppklart. Det samme gjelder saker som henlegges på koden "intet straffbart forhold begått" eller av andre grunner det ikke kan gjøre noe mer i saken (ung alder, tilregnelighet, foreldet osv). Politiet opererer også med en del avgjørelseskoder som viser saken som oppklart, blant annet der hvor saken blir henlagt på grunn av allmenne hensyn. Så begrepet oppklart er ikke det samme som at saken er etterforsket og iretteført for domstolene.

Hva kan vi forvente av politiet fremover?

Ett perspektiv som kan belyse fremtiden er styringsdokumentet til politidirektoratet, Plan- og rammeskriv 2018 . Dette dokumentet setter retningen for hvordan den "nye" politiorganisasjonen skal arbeide for å oppfylle samfunnsoppdraget sitt. Det er forstemmende å se at **kriminalitetsutviklingen er utelatt fra dokumentet**. Ikke én indikator følger opp utviklingen av eksempelvis volumkriminaliteten vinning, lovbruddskategorien som rammer flest næringer.

Næringslivet må forholde seg til dette styringsdokumentet som et faktum, der politiets ambisjon

er å dra næringslivet inn som en aktør som skal forebygge kriminalitet i et tverrfaglig samarbeid (plan og ramme 2018, kap 5.2. side 10):

"Arbeidet med å etablere forebygging som primærstrategi i politiet skal videreføres, og politiet skal fortsette å videreutvikle forebygging på tvers av justissektoren, med kommuner, næringsliv og andre sentrale samfunnsaktører."

Næringslivets Sikkerhetsråd ser utviklingen med næringslivskontakter i alle de nye politidistriktene som et skritt i riktig retning for økt samhandling.

Hvordan er kriminalitetsbildet i Krisino?

I en ideell verden skulle funnene i Krisino samsvare med politiets statistikk. Er det slik?

I Krisino har antallet virksomheter som ikke anmelder kriminalitet vært stabilt helt siden den første undersøkelse i 2006. Avviket har kun vært på 1 prosent i hele perioden (Krisino 2017 s. 32). I 2017 var det 10 prosent av alle respondentene som ikke anmeldte kriminalitet (ibid). En andel som øker i takt med antall ansatte. Hele 16 prosent av de største virksomhetene med 100 ansatte eller flere unnlater å anmelde. Erfaringsvis rammes større bedrifter av flere straffbare forhold enn de mindre. Krisino har ikke data fra den enkelte respondent om hvor mange saker den enkelte virksomhet har unnlatt å anmelde. Dette er mer omhandlet i kapitlet om håndtering av lovbrudd hos et utvalg virksomheter.

De lovbruddene som respondentene ikke anmelder er vinningskriminalitet (63 prosent), annen kriminalitet (20 prosent), økonomisk kriminalitet (16 prosent) samt kriminalitet i det digitale rom (10 prosent) (Krisino 2017 s. 33). Dette samsvarer også godt med nedgangen i vinningskriminaliteten, selv om den store nedgangen siste år har en sammenheng med betydelig færre lommetyverier.

Funnene i Krisino avdekker videre at **virksomhetene rapporterer at utsattheten for kriminalitet er lik tidligere år**. De melder om noe høyere utsatthet for korrupsjon og prissamarbeid, men noe mindre på svindel (ned fra 78 prosent til 68 prosent av alle virksomhetene) (Krisino 2017 s. 22-25).

Samlet sett viser funnene i Krisino at det antallet som ikke velger å anmelde ligger stabilt på 10 prosent, men at antallet øker i takt med størrelsen på bedriftene. Det er ikke gjort en analyse av hvor stort antall saker dette utgjør, men erfaringsvis kan en enkelt aktørs anmeldelsesvilje kunne påvirke resultatene lokalt og nasjonalt.

Videre viser Krisino at virksomhetene ikke opplever en nedgang i utsatthet for kriminalitet, tvert imot er den relativt stabilt, med visse endringer i kriminalitetsbildet hvor vinningskriminaliteten har gått ned. Datakriminalitet og nye former for bedragerier har økt (eksempelvis CEO- fraud).

<https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter/03-strategier-og-planer/plan-og-rammeskriv-2018.pdf>
Det er totalt 565 000 virksomheter i Norge, hvorav 80% hadde fire eller færre ansatte. Det er 3 433 bedrifter med flere enn hundre ansatte (0,6%) av totalen.
(Kilde SSB, 20.januar 2017)

Håndtering av lovbrudd hos et utvalg virksomheter.

Skatteetaten

"Hvorfor jeg er fortvilet over situasjonen når det gjelder etterforskning av alvorlig økonomisk kriminalitet... fordi jeg ikke ser at det vil bli bedre, heller verre. For oss er det krise å få en henleggelse, for det fratar oss andre sanksjonsmuligheter".

Seniorrådgiver i Skatteetaten

I NOU 2017: 5 "En påtalemyndighet for fremtiden", her står det følgende; *I dag er de fleste økonomisakene i politiet basert på anmeldelser fra kontrolletatene. Politiets kapasitet samsvarer i det store og hele ikke med kontrolletatenes forventninger til oppfølgingen av disse anmeldelsene. Det har over tid vært uttrykt bekymring fra kontrolletatene over at politiet ikke i tilstrekkelig grad etterforsker og irettefører sakene (s 226-227). Videre står det enda tydeligere om situasjonen; Ettersom så mange av kontrolletatens anmeldelser har blitt henlagt gjennom flere år, har det dessverre blitt slik i mange deler av kontrolletatene at ikke alle alvorlige straffbare forhold som kontrolletatene avdekker, blir politianmeldt. Der kontrolletatene også måles på antall saker, vil det ikke være ønskelig å bruke tid på å utarbeide en grundig politianmeldelse med nødvendig dokumentasjon, hvis man allerede vet at saken vil bli henlagt av politiet. Anmeldelsesstatistikken gir dermed heller ikke et korrekt bilde av omfanget av den økonomiske kriminaliteten (s 227).*

Anmeldelser fra Skatteetaten og reaksjoner i perioden 2008 – 2015 viser en nedgang i totalt antall reaksjoner fra 2008 til 2015. Dette kan ikke forklares med mer alvorlige og omfangsrike saker, da antall reaksjoner i samme periode også har hatt en nedgang både når det gjelder bot/forelegg, betinget fengsel og ubetinget fengsel.

Henleggelsene har holdt seg på et stabilt høyt nivå, til tross for at antall anmeldelser har sunket. I 2008 var forholdet mellom antall henleggelse og reaksjoner 83 – 368, mens i 2014 var forholdet hele 89 – 174 (NOU 2017:5 s. 231).

Denne utviklingen har skjedd til tross for at Skatteetaten ofte har dialog med politiet i forkant av innlevering av en anmeldelse. Kilder forteller at de gjør en nøye vurdering fra sak til sak basert på hvilket politidistrikt som "fanger" saken. Av erfaring vet kontrollavdelingene hvilke politidistrikter som har kapasitet og kompetanse, noe som i stor grad er avgjørende for hvor mye ressurser og tid som brukes. Konsekvensen er at visse politidistrikter ikke mottar anmeldelser fra Skatteetaten, da risikoen for at saken blir henlagt vurderes som høy.

I et rettssamfunn er dette en bekymringsfull utvikling fordi det innebærer at likhetsprinsippet er forkastet på grunn av en kost/nytte vurdering. I praksis betyr dette at samme type lovbrudd blir vurdert og håndtert ulikt avhengig av hvor man bor.

Visse aktører har stor påvirkning på kriminalitetsstatistikken nasjonalt. Erfaringen fra Oslo har vist at eksempelvis sporveienes anmeldelsesvillighet på skadeverk (tagging) påvirket de nasjonale tallene. Det samme har eksempelvis H&M, Kiwi, Rema1000 og andre store nasjonale aktører i handelsnæringen på antallet mindre tyverier (nasking).

Forsikringsbransjen

"Det er god økonomi for oss å ikke anmelde, men ta sakene sivilrettslig eller direkte med "mistenkte". Det sparer oss for tid og gir gode resultater per sak. Utfordringen med å arbeide på denne måten er at de mest profesjonelle svindlerne utnytter våre arbeidsmetoder. De bare bytter selskap og fortsetter sin kriminelle virksomhet. Det er en ond sirkel".

Erfaren utreder

Forsikringsbransjen skriver i sin svikstatistikk om kriminalitetsbildet, det avdekkes stadig saker der forsikringsbedrageri begås i sammenheng med andre former for økonomisk kriminalitet. Utbytte fra forsikringsbedragerier benyttes til å finansiere andre former for kriminell aktivitet. (Forsikrings-svindel i Norge – svikstatistikk 2017, Rapport for 2016 tall, Finans Norge).

Videre om samfunnsansvar står det: Det er et felles ansvar, både innen privat og offentlig næring å forebygge og bekjempe denne typen kriminalitet (ibid).

Hvordan står dette i kontrast til hva som forsikringsbransjen faktisk avdekker av svik og hva som blir anmeldt?

Tallene over svik fra 2016 viser følgende delt inn i kategoriene syke- og uføreforsikringer og skadeforsikring privat:

- Syke- og uføreforsikring:
297 saker (186 millioner kroner)
- Skadeforsikring privat:
697 saker (91 millioner kroner)

Av disse sakene ble det kun anmeldt 142 saker (14%) av 994 totalt av utredede saker hvor det er påvist svik. Det innebærer at det i **2016 var 852 utredede svindelsaker, med tap på flerfoldige millioner kroner som politiet ikke har kunnskap om.**

Dette er tall som tydelig forteller om en bransje som i teorien ønsker å løfte frem de utfordringene som er i bransjen, men som i praksis ikke deler informasjon om avdekkede kriminelle forhold med andre enn sin egen bransje. Dette tilskrives et kost/nytte perspektiv, men realiteten er at bransjen skaffer seg selv større problemer ved å skyve svindlerne mellom selskapene.

Håndtering av lovbrudd hos et utvalg virksomheter.

Utvalgt finansinstitusjon

"Politiet stiller for høye beviskrav i anmeldelsen for å etterforske sakene. Vi kunne kanskje anmeldt over 1000 saker, men har ikke ressurser til det. Hva gjør vi? Jo, velger de 5 - 10 største "fiskene i havet og lar resten svømme videre".

Sikkerhetssjef bank

Finansinstitusjoner slåss om de samme ressursene som Skatteetaten. Sakene ender hos de samme avdelingene i politiet. Det gjør at de har samme erfaring knyttet til saksbehandlingstid og henleggelse. Flere banker bruker derfor samme metode som forsikringsbransjen. De rydder opp i sakene selv, sivilrettslig, og avviker kundeforholdet.

Det er vanskelig å vite hvor stor kriminalitet som rammer finansinstitusjonene er da mørketallene vurderes som høye. Men en indikator som kan si noe om utsattheten er antallet mistenkelige transaksjoner (MT-rapporter) som blir meldt inn til Økokrim etter hvitvaskingsloven. Dette er en forpliktelse som er sanksjonert med straff om rapporteringsplikten ikke følges.

En oversikt siste år viser at bankene har hatt over en dobling av rapporteringer fra 2877 i 2012, til 6292 i 2016 (tabell 6).

Tabell 6: Rapporteringer av mistenkelige transaksjoner 2012-2016

Rapporteringer av mistenkelige transaksjoner per virksomhetsområde	2012	2013	2014	2015	2016
Advokater mv.	12	10	10	6	12
Andre jf. hvitvaskingsloven §4	44	51	41	33	67
Banker	2 877	3 175	3 978	3 402	6 292
E-pengeforetak			2	1	
Forhandlere av gjenstander	61	50	54	95	62
Forsikringsselskap	56	67	51	52	68
Meglere	15	16	38	45	134
Regnskapsførere	45	56	52	46	69
Revisorer	54	39	45	49	50
Verdipairforetak mv.	2	7	6	10	9
Virksomhet for betalingsformidling	863	802	1518	975	2013
Sum MT-rapporter	4 029	4 272	5 795	4 714	8 776

Avslutning

Funnene i Krisino 2017 er medvirkende til å synliggjøre en urovekkende utvikling i rettspleien. Virksomheter i både privat og offentlig sektor unnlater å anmelde kriminalitet, og 19 % av dem som unnlater å anmelde oppgir manglende tillit til politiets kapasitet og/eller kompetanse som årsak. For enkelte virksomheter er det nesten et unntak om politiet involveres. De har gitt opp, og opererer med et parallelt rettssystem som styres etter et kost/nytte prinsipp. **Det er ikke én for alle, men alle for seg selv.**

Den offisielle kriminalitetsstatistikken viser en jevn nedgang over år, men Krisino viser tydelig at virksomhetenes utsatthet for kriminalitet er stabil, men at modus har en dreining mot mer datakriminalitet, her vises det til Mørketallsundersøkelsen 2016. Denne analysen har sett på hva som er i ferd med å skje og hvilke konsekvenser dette har og vil få i tiden fremover.

Tillit er krevende å bygge opp, men lett å rive ned. Et rettssystem er avhengig av tillit for å kunne fungere. Et relevant spørsmål er om det har oppstått en avmaktfølelse mellom utsatte næringer og politiet ved at deres anmeldelser ofte blir henlagt, en situasjon som kan synes å deles av kontroll-etatene. Påtaleanalysen (NOU 2017:5) beskriver tilstanden slik ;

"... det dessverre blitt slik i mange deler av kontrolletatene at ikke alle alvorlige straffbare forhold som kontrolletatene avdekker, blir politianmeldt."

Rettssystemet kan være i en ond sirkel. Politiet har fått tilført mer ressurser de siste årene, men

leverer ikke tilsvarende resultat. Dette tror vi kan vedvare fordi mye av den kriminaliteten som virksomhetene faktisk blir utsatt for aldri når politiet og strafferettspleien.

Det er kritisk å få snudd denne trenden, ellers vil den bare forsterke seg. Politiet må i større grad tilpasse mål- og resultatstyringen etter kriminalitetsutviklingen, og innbyggernes og virksomhetenes behov.

Virksomhetene i privat og offentlig sektor må også forstå at å "fikse det selv" er en kortsiktig løsning, som egentlig kun tjener de kriminelle.

Næringslivets Sikkerhetsråd håper analysen i Krisino kan bidra til å belyse og snu en svært alvorlig samfunnsmessig utvikling for etterforskning og forebygging av kriminalitet. Det er krevende å se enkle løsninger, men vi er nødt til å forenkle. De kriminelle vinner på at samfunnet ikke klarer å prioritere på en slik måte at det betaler seg for alle lovlidige parter, og at de kriminelle får følgbare konsekvenser.

www.nsr-org.no

